

# **RONTĂU.**

## **Încercare de anchetă socio-culturală**

Simona Stanciu, Alina Pavel, Diana Corai, Mărioara  
Vușcan, Bogdan Costea

Înscriindu-ne într-o încercare de studiu-anchetă de antropologie socio-culturală, începută în anul 2000 cu studiul de teren din satul Haieu, continuăm în acest an cu satul Rontău, aparținând aceleiași comune Sănmartin din județul Bihor. Studiul s-a desfășurat în perioada practicii de vară a studenților secției de Istorie a Universității din Oradea.

Ancheta, sub formă de interviu, a fost structurată pe trei teme. Prima temă a încercat schițarea unor aspecte sociale, de structură a familiei, nivel de trai, religie, a celor intervievați. A doua temă, pe care am pus accentul în mod special, a urmărit folosirea în tratarea, sau ca adjuvant, în tratamentul simptomelor și bolilor, a plantelor cunoscute în zonă ca având virtuți terapeutice și a altor metode tradiționale, precum și a aspectului magic al tratamentului, în special descântecul. A treia temă are ca obiect studiul obiceiurilor legate de principalele rituri de trecere: nașterea, căsătoria, moartea, păstrate în conștiința colectivă și dovadă a continuității vieții spirituale a oamenilor locului.

Credem că sunt necesare unele considerații generale, înainte de a intra în descrierea rezultatelor propriu-zise ale cercetării noastre de teren.

### **Notă introductivă**

În secolul care abia s-a încheiat și care a culminat cu antibioticele de ultimă generație, cu tomografia computerizată, cu clonarea celebrei Dolly (și nu doar a ei), rezultată în urma mai multor sute de încercări eșuate, secolul în care omul a început să cloneze omul, fapt acceptat doar în scopuri terapeutice în anumite țări și considerat de biserică drept un act contra naturii, accentul în arsenalul terapeutic a căzut pe inginerie, tehnică ori genetică, în același timp folosirea vegetalelor diminuându-se considerabil. Decriptarea genomului uman, a "cărții vieții" ce conține surprinzător doar 30.000 de gene, anunțul în mass-media a acestui răsunător succes al geneticii moderne, făcut public în 12 februarie 2001 și asemănat ca importanță cu primul zbor al omului în spațiu, duce la întrezărirea, într-un viitor nu prea îndepărtat, în 10-20 de ani, a dispariției unor forme de cancer și tratării bolii Alzheimer.

Horățiu spunea: "Vor reveni la viață multe lucruri uitate". Poate părea paradoxal că în ultimul timp, pe plan mondial, opinia publică și chiar medicii se întorc la acele metode vechi de când lumea, către "substanțele care vindecă" din flori, legume și arbori, în esență către capacitatea de autovindecare a

corpului și stimularea creierului pentru a comanda această reparație. Coloanele ziarelor și revistelor locale și centrale, de larg interes sau specializate, precum și paginile cărților aflate în rafturile librăriilor sau la vânzătorii ambulanți, sunt invadate de o serie de scrieri despre plantele medicinale. Numeroase sunt lucrările care au o incontestabilă valoare, rezultat al nenumăratelor ore de studiu ale unor biochimisti, farmaciști, medici, biologi, dar și antropologi și nu numai. Înțelepciunea populară a păstrat numeroase cunoștințe adunate și mereu verificate despre virtuțile plantelor "de leac", prezența a numeroase principii active în una și aceeași plantă explicând utilitatea acestora în mai multe afecțiuni. Fitoterapia facilitează recuperarea morfofuncțională și consolidează sistemele de apărare ale organismului. Putem cita aici o comunicare a profesorului Leon Binet, pe atunci decan al Facultății de medicină din Paris și apărută în presa medicală din 5 noiembrie 1955: "Plantele medicinale au jucat totdeauna un rol important în terapia de odinioară și, în ciuda descoperirii produselor de sinteză, extrasele lor își păstrează încă și astăzi o valoare terapeutică importantă pentru tratamentul anumitor maladii"<sup>1</sup>. Credem că trebuie atrasă atenția asupra existenței unei anumite "mode" și asupra necesității păstrării unui simț al valorii, apelând la surse verificate ale unor cunoscători în domeniu. Într-o perioadă a unor hotare în permanentă mișcare, a vedea linia de demarcație între valoare-nonvaloare, chiar șarlatania pe care marele istoric al medicinei Valeriu L. Bologa o numește "băbăriile și vrăjitoriile iraționale și stricacioase", nu este un lucru ușor. A rezista bombardamentului informațional venit pe căi de acum clasice sau pe ultimele căi computerizate aflate la îndemâna oricui, a tria informația, păstrându-ți în același timp spiritul liber, este credem, un obiectiv anevoios de atins.

Trebuie să nu uităm să subliniem rolul bine definit al medicinei culte, alopate și să subliniem diferența față de cea populară, ce reiese și din cuvintele laureatului cu premiul Nobel, marele biochimist Albert Szent-Györgyi : "Spre deosebire de empirismul din trecut, medicina contemporană se caracterizează prin faptul că ea se bazează pe înțelegerea proceselor care stau la baza maladiilor"<sup>2</sup>.

Numeroase lucrări de valoare publicate pe seama vegetalelor: studii fitochimice, cromatografii, examinări radiologice, etc. au confirmat "temeinicia noțiunilor tradiționale decurgând dintr-un simplu empirism", după cum spunea Leon Binet<sup>3</sup>. Este lungă lista plantelor cu valori terapeutice dovedite, care concentrate și dozate corespunzător au devenit medicamente sau au inspirat produse de sinteză bine-cunoscute aflate în farmacii.

Să reamintim și faptul că afecțiuni numeroase pot fi ameliorate doar cu ajutorul alimentelor sănătoase, pondere importantă având aici vegetalele a

<sup>1</sup> J. Valnet, *Tratamentul bolilor prin legume, fructe și cereale*, Ed. Ceres, București, 1987, p. 18.

<sup>2</sup> A. Szent-Györgyi, *Bioenergetica*, Ed. Științifică, București, 1962, p. 121.

<sup>3</sup> J. Valnet, *op.cit.*, p. 19

căror conținut de minerale, oligoelemente, vitamine, mucilagii, zahăr asimilabil, ne trimite la ideea lui Jean Rostand că meniul care le conține are rangul unei prescripții de calitate. Modestul morcov sau varza vulgară, mărul atât de autohton, dar cu virtuți medicinale dovedite, capătă teren în fața unor metode uneori abuzive, alteori inutile, ca de exemplu bine-cunoscuta folosire exagerată a antibioticelor în orice viroză respiratorie, ori neglijarea întăririi pe căi naturale a sistemului imun. Dr. Ovidiu Bojor, o autoritate în domeniul farmaceuticii și a fitoterapeuticii românești, spunea că medicina naturii – *naturopatia*, în definiție modernă – nu este altceva decât un ansamblu de cunoștințe științifice, filozofice, tehnice, care are scopul de a menține starea de sănătate și a o restabili în caz de boală, prin folosirea mijloacelor oferite de natură. Să amintim cuvintele lui Hipocrate, creatorul naturopatiei: “Suntem ceea ce mâncăm”. Astăzi naturopatia a devenit o adevărată știință, fără a fi o doctrină, cu rol de prevenire a bolilor, dar și de vindecare, prin dezintoxicarea organismului și restabilirea funcțiilor vitale. Trebuie subliniat că plantele medicinale nu se pot confunda cu produsele de sinteză. În toate țările dezvoltate există facultăți care pregătesc medici sau fitoterapeuți în naturopatie. Ceea ce ar trebui să se întâmple și la noi, cu atât mai mult cu cât “România e țara cu cea mai veche tradiție din Europa în domeniul fitoterapiei și în al medicinei integrale”, după cum spune O. Bojor.

Încercarea noastră constă în a ne întoarce la rădăcini, la medicina empirică mai bine păstrată la noi ca oriunde, ca o componentă de seamă a istoriei medicinei și deci, și a istoriei noastre naționale. Credem că trebuie făcute câteva referiri asupra noțiunilor de etnoiatrie și iatrosophie .

*Etnoiatria* este definită ca disciplina etnologică al cărei obiectiv primar e cunoașterea și explicarea unor forme de civilizație și cultură prin datinile, obiceiurile, practicile și uzanțele medicale populare. Unii oameni de știință o consideră ca parte aplicativă a iatrosofiei, alții consideră iatrosopia ca încununarea teoretică a eforturilor etnoiatriei. Cercetările de etnoiatrie au fost inițiate de medici, continuate de folcloriști și integrate în contextul științelor social-istorice de etnologi și promovate de Institutul de Igienă și Sănătate Publică București, de “Societatea română de Istoria Medicinei” din București, de catedrele de Istoria medicinei de la Institutul de Medicină din București, Cluj, Iași, Timișoara și Craiova, de Institutul Etnologic al Academiei Române și subcomisiile de etnologie din țară.

*Iatrosopia* este filozofia medicinei, din care s-a desprins cu timpul medicina populară sau etnoiatria și medicina doctă sau științifică. Linia evolutiv-istorică a trecut de la medicina sacerdotală sau hieratică, la cea magică (a vracilor, babelor, moașelor), la cea populară (cu aceiași practicanți), apoi la medicina empirică (a felcerilor, doftoroaielor, homeopaților) și în sfârșit la cea științifică a medicilor teoreticieni și practicieni (alopați). Între iatrosophie și etnoiatrie există o legătură indisolubilă: iatrosopia fundamentează teoretic, iar etnoiatria îi oferă material de interpretare. Cercetările de folclor medical arhaic în zone geografice necunoscute, la popoare și populații izolate etnic,

lărgesc orizontul etnoiatriei și aduc noi argumente teoretice iatrosofiei. Cunoștințele și practicile etnoiatriei pătrund în domeniul iatrosofiei și îi conturează viziunea integrală asupra rostului și puterilor medicinei.

Elementele fundamentale ale medicinei populare sunt : *empiricul* și *magicul*, leacul și descântecul. Aspectul *empiric* este cel practic, cunoștințele tălmăduitorilor legate de diagnostic, farmacopee, terapeutică și concepții de filozofie medicală. Aspectul *magic* îmbracă elementul empiric și se concretizează în forme diverse<sup>4</sup>:

- Anumite credințe de natură magico-religioasă legate de virtuțile speciale pe acest plan ale unor boli.

- Anumite calități pe care trebuie să le aibă agentul magic: vraciul, moașa etc. Moașa, pe lângă cunoștințele medicale, trebuie "să fie curată" în sens igienic și magic, "să fie credinciosă" în sens creștin și paracreștin, să știe să descante și să facă orice act magic pentru a apăra lăuza și copilul de actele malefice ale "celor văzute și nevăzute" etc.

- Interdicții sau acțiuni ce trebuie îndeplinite de bolnav: să vină în anumite zile și ore, să treacă sau să ocolească anumite locuri, să nu-l vadă nimeni pe drum sau să nu vorbească cu nimeni pe drum, să postească.

- Aspecte magice legate de culegerea plantelor de leac, de preparare sau administrare, respectarea unor legi ale spațiului și timpului magic pentru potențarea efectelor.

V.L.Bologa scria în articolul său Etnoiatrie-iatrosophie, apărut în 1970 că : "Totdeauna a trebuit să începem cu defrișarea terenului, eliminarea învelișului mistic, magic și religios, care de obicei acoperă până la o aparentă dispariție sămburele de o valoare terapeutică reală".

Descântecul face parte din aspectul magic al etnoiatriei. Un mijloc la care se recurge, uneori primul atunci când cineva nu se simte bine și dă semne vădite că începe să bolească este descântecul, însoțit de anumite practici, fără de care cuvintele nu au nici un sens, la care se adaugă și diverse leacuri empirice. I.-Aurel Candrea, într-o lucrare clasică apărută în 1944 și retipărită la peste 50 de ani de la apariție, care concretizează aproape tot ce se știe în etnologia românească, spunea: "Pornind de la credința că bolile sunt de origine supranaturală, fie că sunt trimise ca o pedeapsă dumnezeiască, fie că sunt opera duhurilor necurate sau sunt datorate uneltirilor dușmane, poporul caută vindecarea în mijloace adecvate"<sup>5</sup>. Efectul psihoterapeutic al ritualurilor de descântec a fost verificat și de medicul I.Cantacuzino, care a măsurat durata rostirii unei formule incantatorii, timp suficient ca doftoroaia să supravegheze o fiertură

<sup>4</sup> Ioana Ionescu-Milcu, *Coordonatele etnologice ale cercetărilor în medicina populară, în Probleme de etnologie medicală*, Cluj, 1974, p. 65-79

<sup>5</sup> I.-A. Candrea, *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicină magică*, Ed. Polirom, Iași, 1999, p. 331



pusă pe foc, fiertură care a dovedit reale calități terapeutice<sup>6</sup>.

În contextul studiilor sale despre iatrosomie<sup>7</sup> și Romulus Vulcănescu s-a interesat de sursele psihiatrice și psihanalitice ale iatrosomiei. Platon în *Carmide* amintește de învățătura primită de la un vestit medic trac: "Eu am învățat (acest descântec) acolo în oaste, de la un vestit medic trac, unul din ucenicii lui Zamolxis, despre care se zice că îi face pe oameni nemuritori. Spunea traci că acesta că ...Zamolxis, regele nostru care este un zeu, ne spune că după cum nu trebuie să încercăm a îngriji ochii fără să ținem seama de cap, nici capul nu poate fi îngrijit neținându-se seama de corp, tot astfel trebuie să-i dăm îngrijire trupului dimpreună cu sufletul și iată pentru ce medicii greci nu se pricep la cele mai multe boli:

/anume/ pentru că ei nu cunosc întregul pe care-l au de îngrijit. Dacă acest întreg este bolnav, partea nu poate fi sănătoasă. Căci... toate lucrurile bune și rele pentru corp și pentru întregul său vin de la suflet și de acolo curg /ca dintr-un izvor/, ca de la cap la ochi. Trebuie deci- mai ales și în primul rând- să tămăduim izvorul răului, ca să se poată bucura de sănătate capul și tot restul trupului. Prietene, zicea el, sufletul se vindecă cu descântec. Aceste descânțec sunt vorbe frumoase care fac să se nască în suflete înțelepciunea. Îndată ivită aceasta, este ușor să se bucure de sănătate și corpul și sufletul. Când mă învăța leacul și descânțecul spunea: Să nu te înduplece nimeni să-i tămăduiești capul cu acest leac, dacă nu-ți încredințează mai întâi sufletul ca să i-l tămăduiești cu ajutorul descântecului". Plecând de la acest citat, concluzia lui R.Vulcănescu este că viața spirituală și îndeosebi riturile și miturile străvechi au protejat sistematic popoarele primitive contra culturii feudale și moderne. Popoarele arhaice nu au cunoscut nevrozele, psihozele și frustrațiile civilizației și culturii tot mai tehnologizate. Coeziunea lor socială a fost extrem de puternică datorită omogenității civilizației și culturii lor în plină formare. Nevrozele de accivilizație și acculturație se transformă în nevroze de civilizație și cultură, angoase și anxietăți proprii societăților evoluat, datorită acomodării la civilizație și redimensionării culturale a vieții lor. Civilizațiile și culturile preurbane și preindustriale se apărau mai bine, prin mijloace bio-psihologice împotriva maladiilor sociale, decât societățile moderne. Părintele psihanalizei, Freud, considera omul modern ca fiind frustrat și alienat social.

Mircea Eliade, în jurnalul său face următoarea referire<sup>8</sup>: "O., care a citit de-abia acum scrisorile mele către Valeriu Bologa (Steaua, decembrie. 1969) se miră de interesul atât de viu și de statornic, pe care l-am arătat încă din anii studenției față de istoria medicinei. Îi explic (în grabă, pentru că se făcuse târziu): cu excepția epocii pozitivistice (și nici atunci în întregime), toate doctrinele și metodele

<sup>6</sup> Gh.Brătescu, *Concepția profesorului V.L.Bologa despre corelația empiricului și magicului în medicina populară, în Probleme de etnologie medicală. Lucrările simpozionului de etnologie medicală 27-28 mai 1972* (sub îngrijirea lui N.Dunăre, Maria Bocșe, T.Graur, Iuliana Șovrea), Cluj, 1974, p. 14-19

<sup>7</sup> R.Vulcănescu, *Contextul etnologic al iatrosomiei, în Probleme de etnologie medicală*, Cluj, 1974, p. 59-64

<sup>8</sup> M.Eliade, *Jurnal*, vol II, Ed. Humanitas, 1993, p. 208

medicinale, din toată lumea, aveau ca obiect omul în raporturile lui, pe de o parte cu cosmosul, iar pe de altă parte cu "lumea spirituală" (înțelegând prin această expresie atât zeii și forțele divine sau demoniace, cât și activitatea psihomentală a fiecărui individ în parte). Cu alte cuvinte, doctrinele și terapeuticele medicale prelungeau, sau completau teologia, mitologia și experiențele religioase caracteristice epocii respective. Uneori (bunăoară în epoca renescentistă sau romantică), medicina păstra încă doctrina și practicile tradiționale relative la raporturile Om-Cosmos, raporturi reprimite sau radical alterate de teologiile oficiale. Și mai e ceva, i-am spus la despărțire : toate terapeuticele tradiționale urmăresc restabilirea "normalității", a echilibrului rupt prin apariția sindromurilor patogene. Începând de la un anumit moment în istoria spiritului, religiile se proclamă drept singurele mijloace eficiente prin care poate fi restaurată situația primordială, cu alte cuvinte condiția omului înainte de "cădere" (de "păcat"), sau de irupția Răului în lume, sau de apariția "iluziei" și așa mai departe. Ce carte pasionantă s-ar putea scrie comparând concepțiile "omului în lume" elaborate în ultimele cinci, șase mii de ani, de gândirea religioasă universală și de sistemele și terapeuticele medicale!"

### **Câteva considerații asupra satului Rontău**

Monografia satului Rontău, comuna Sânmartin, județul Bihor, întocmită în urmă cu circa treizeci de ani de fostul preot al satului, ne-a parvenit prin bunăvoința unui localnic.

Referirile la denumirea satului sugerează mai multe posibilități. Prima referință toponimică consideră că denumirea Rontău provine din limba maghiară din cuvântul "rontó" care înseamnă "stricător". După tradiție, satul s-a numit Roșcani, după valea Roșcana, lângă care s-a așezat satul și pe marginea căreia mai sunt așezate câteva case. În această vale curg doar ape pluviale, care se varsă în pârâul Peța. Pe apa pârâului Peța în cuprinsul satului existau două mori. După altă părere, Rontău n-ar însemna altceva decât înconjurat de apă, de lacuri sau bălți, cu referire la faptul că apele din lacurile termale de la Băile 1 Mai, care în scurgerea către pârâul Peța înconjoară o bună porțiune a satului. Rontău ar putea însemna "roată cu tău", denaturat prin maghiarizare. Termenul de "tău", în limbajul local se folosește pentru denumirea lacului. Satul Rontău apare în documente în anul 1552 sub denumirea veche provenită din limba maghiară de Rontho (Jako 332), în anul 1828 apare sub numele Ronthó (Nagy I 95), iar în anul 1851 este menționat ca Rontó (Fényes)<sup>9</sup>.

Aspectul satului Rontău, ca și în cazul satului Haieu care este așezat pe un deal simetric și se prelungește în aceeași stațiune balneară 1Mai, ne lasă impresia unui sat frumos cu case și gospodării bine întreținute. Este totuși un sat îmbătrânit, după cum ne spune actualul preot ortodox, cu persoane vârstnice și numeroase case nelocuite, dar îngrijite de copiii mutați în Oradea după dispariția părinților.

<sup>9</sup> C.Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II, Ed. Academiei RSR, București, 1968, p. 84

Așezarea geografică a satului este foarte prielnică. Băile 1 Mai reprezintă locul de întâlnire al Munților Pădurea Craiului și Câmpia Tisei. Ultimul pînten al acestui lanț muntos este dealul de la Betfia, pârâul Peța care curge pe lângă sat venind din partea de sud-vest a fost o binefacere pentru locuitorii Rontăului. Existența satului trebuie să fi fost foarte veche, chiar din preistorie. Culmea dealului pe care era așezat satul îl pune la adăpost de eventualele inundații, iar Peța prin peștele ei oferea o sursă bogată de hrană. Satul este așezat între pârâul Peța și valea Roșcana. Vecinii sunt: la est satele Alparea și Oșorhei, la vest Sânmartinul, la sud-est Băile 1Mai și Haieul și la sud-vest Băile Felix.

Locuitorii satului Rontău sunt de naționalitate română și de religie ortodoxă. În monografie se menționează că mai există circa treizeci de familii de țigani care locuiesc într-un cătun aflat în partea de sud-est al satului. La începuturi satul era format din 14 familii. În preajma primului război mondial satul avea 60 de case.

### Relații de rudenie

Prima parte a anchetei a urmărit cercetarea categoriilor de rudenie, schițarea unor arbori familiali ai persoanelor care locuiesc în aceeași casă cu cele intervievate. Am folosit notații și diagrame din antropologia culturală (cercul pentru a desemna o femeie, triunghiul pentru bărbat, semnul egal pentru căsătorie etc.)<sup>10</sup>. Din discuțiile cu cele 33 de persoane intervievate am putut trage concluzii asemănătoare cu cele constatate în satul vecin Haieu, în cadrul anchetei asemănătoare efectuată de noi în anul 2000. Un număr de 22 persoane trăiesc în cuplu (soț-soție) și 11 sunt persoane singure (cu partener decedat). Copiii acestora trăiesc de regulă la Oradea sau au case în sat. În ceea ce privește ocupația, marea majoritate sunt pensionari și se ocupă de grădinile proprii, toți sunt de religie ortodoxă și au o situație materială bună.

### Plante de leac

Cunoașterea și utilizarea plantelor medicinale din flora spontană sau cultivată este obișnuită în lumea satului, într-o zonă cu aspect fitogeografic foarte variat. Farmacopeea este folosită în practica curentă, alături de alte mijloace de tratament empiric datorită abundenței florei și izvoare dintr-o tradiție păstrată chiar în condițiile apropierei de oraș și de circuitul turistic datorat vecinătății față de cele două mari stațiuni cu ape termale: 1Mai și Felix. Elementul magic, suprastructură a empiricului, formele diverse pe care le ia, le-am amintit mai mult în sens documentar, deoarece în studiul nostru, oamenii satului intervieuți de noi, din pudoare ori datorită pierderii în timp a unor obiceiuri, nu ne-au dat prea multe informații, cu excepția descântecelor. La întrebarea dacă există cineva care se ocupă în mod special cu colectarea plantelor medicinale, ni s-a răspuns că bătrâna culegătoare a murit în urmă cu ceva timp. Nici o persoană care să aibă o autoritate recunoscută în vrăji sau practici mistico-magice nu mai există în sat.

<sup>10</sup> Achim Mihu, *Antropologie culturală*, Ed.Napoca Star, Cluj-Napoca, 2000, p. 314-322

Am cerut amănunte despre descrierea fiecărei plante folosite curent în scop medicinal, a locului unde crește, a momentului colectării, a părții din plantă folosită, a modului de întrebuințare. Pentru corectitudinea identificării și pentru a arăta virtuțile terapeutice, am apelat la Atlasul botanic<sup>11</sup> și la tratate de medicină naturistă și de utilizare a legumelor, fructelor și cerealelor în vindecarea bolilor. Pentru corespondențe în zona Bihorului, am folosit o lucrare asupra medicinei populare în bazinul Crișului Negru<sup>12</sup>. Fiecare plantă va fi trecută în revistă cu denumirea științifică și familia din care face parte, alături de denumirile populare, se va face descrierea sumară a plantei pentru a nu fi confundată, se va arăta răspândirea, produsul vegetal folosit, principiile active și acțiunea farmacologică, precum și indicațiile terapeutice. Urmează apoi rezultatele cercetării de teren din satul Rontău, cu folosirea concretă în diferite afecțiuni și rețetele de preparare utilizate. Această descriere a plantelor va putea fi folosită în cercetări viitoare ca o bază, ce va putea fi mai apoi îmbogățită.

### **Brusturul (*Arctium lappa*)**

Familia *Compositae*

Denumirea populară: Lăptuc, Lipan, Scaiul-oii.

Descriere : Plantă bienală, ierboasă, cu rădăcină cărnoasă, brun-închisă la exterior și alb-gălbuie la interior. Tulpina e ramificată, înaltă de 25-65 cm. Frunzele sunt alterne, cele inferioare cu diametru mare, lung pețiolat, rotunjite la bază sau cordiforme, iar cele superioare mici și ovale. Florile hermafrodite, tubulare, regulate, purpurii, formează capitule groase de 3-4 cm, dispuse în corimb. Bracteele involucrului capitular sunt verzi, aproape glabre și încovoiate la vârf în forme de cârlig, mai lungi decât florile. Fructele sunt achene, lungi de circa 6 mm.

Răspândire: crește prin locuri necultivate, pe lângă drumuri, garduri, ziduri, dărâmături.

Produsul vegetal folosit: rădăcina, mai rar frunzele și fructele (*Radix, Folia et Fructum Actii*).

Principii active : inulină (rădăcina conține 30-40% inulină), săruri de potasiu, ulei volatil, substanțe antimicrobiene.

Recoltare: Rădăcina se recoltează în martie, aprilie și septembrie, octombrie. Se usucă în încăperi încălzite sau la soare. Frunzele care se întrebuințează crude, se pot culege în tot timpul verii, iar cele care se usucă se vor aduna în iunie-august, în timpul înfloririi. Se usucă la umbră. Fructele se recoltează coapte și se usucă în locuri uscate și bine aerisite.

Acțiune farmacologică: depurativ, antiseptic, antireumatic, antigotos, colagog și coleretic, antiaterosclerotic, antidiabetic, antisifilitic.

Indicații terapeutice: eczemă, psoriazis, impetigo, acnee, furunculoză,

<sup>11</sup> Lucia Popovici, Constanța Moruzi, I.Toma, *Atlas botanic*, Ed. Tehnică și Pedagogică, București, 1994, 214p

<sup>12</sup> Maria Bocșe, V.Giurcă, Ana Marossy, *Contribuții la cunoașterea medicinei populare din bazinul Crișului Negru (zona Crișului Pietros)*, Comitetul județean pentru cultură și artă-Bihor, Muzeul Oradea, 6, Oradea, 1970

amigdalite, gingivite, pioree alveolo-dentară, reumatism, gută, dischinezie biliară, ateroscleroză, diabet, rujeolă, sifilis<sup>13</sup>.

Este folosit de multă vreme în medicina populară; în medicina cultă rolul ei este mai mic, asociată cu alte droguri se folosește ca ceai hepatic, eventual ca diuretic. În bazinul Crișului Negru, în literatura de specialitate, apare în tratamentul întăririi și creșterii părului (inulina și uleiul esențial conținut au un efect pozitiv).

În Rontău am întâlnit brusturele sub denumirea de brustur, folosit astfel:  
- frunzele se aplică ca atare pe locurile dureroase: noduli reumatici, răni sau „buboi” (furuncule). Pentru o mai bună eficiență frunza se „săpunește” (cu săpun de casă) și se aplică pe rană (cules de la Elisabeta Ștengar, 78 ani). Înainte de aplicarea săpunului pe frunză, unii o scuipă - gest cu semnificație magică. (de la Maria Miclău, 67 ani).

- frunza de brusture se mărunțește și se pune la macerat timp de 3 zile în alcool sau spirt, apoi se aplică pe „coptătură”(zona infectată) (de la Florica Ardelean, 55 ani).

- rădăcina brusturei se utilizează pentru prepararea ceaiului folosit la îmbăierea scalpului pentru prevenirea căderii părului, a calviției.

### **Cimbrisorul-de câmp (*Thymus serpyllum*)**

Familia *Labiatae*

Denumirea populară: Cimbrisor, Cimbrul-de-câmp, Sărpunel, Timișor, Timian.

Descriere. Este o plantă aromată, jumătate ierboasă, jumătate lemnoasă, cu tulpina ascendentă sau târătoare, lungă de 10-15 cm. Frunzele sunt liniare sau rotund eliptice. Florile sunt roz-purpuri și dispuse în verticile reunite în raceme.

Răspândire. Crește pe coline uscate, pășuni, terenuri stâncoase, la marginea pădurilor, prin livezi și pe lângă mușuroaiele de furnici. Se recoltează în timpul înfloririi partea ierboasă și verde a plantei – *Herba Thymi serpylli*. Se usucă în încăperi bine aerisite, la maxim 40ș, pentru a evita pierderea substanțelor aromatice pe care le conțin.

Principii active: ulei volatil (care conține carvacrol și timol) în proporție de 0,2-0,6, până la 1%, acizii cafeici și rozmarinic, tanin și un principiu amar (serpilina).

Acțiune farmacologică: coleretic, colagog, antihelmintic, sedativ, anti-septic intestinal, diuretic. Datorită uleiului volatil are proprietăți expectorante care calmează spasmele căilor respiratorii în tusea convulsivă, bronșită, astm. Ceaiul este eficient în afecțiunile inflamatorii ale ficatului și rinichilor. Cimbrul de grădină (*Thymus vulgaris*) crește mai înalt, până la 50 cm. Ambele plante au aceleași proprietăți medicinale.

Intern, în afecțiunile căilor respiratorii: tuse convulsivă, astm, tuse productivă, pneumonie, se utilizează ceai în proporții egale de cimbrisor asociat

<sup>13</sup> Dr.D. Laza, *Îndreptar profilactic și terapeutic de medicină naturistă*, ed. a II-a, Ed. "Păzitorul Adevărului" Făcăș 1993 p. 18-19

cu pătlagină. Extern: în nevralgia facială, o pernă de plante realizate din mușețel, cimbrisor și coada șoricelului, se pune pe zona afectată și se bea ceai de cimbrisor. Acesta e eficient și în crizele de epilepsie. În convalescență după boli infecto-contagioase se face baie de cimbrisor. Uleiul de cimbrisor de utilizează în paralizie, infarct, scleroză multiplă, atrofie musculară, reumatism, luxații și colici abdominale. Tinctura de cimbrisor se utilizează pentru masaje, pentru fortificarea membrelor copiilor debili, în paralizii, scleroză multiplă. Băi cu cimbrisor se recomandă copiilor nervoși, persoanelor cu stări depresive sau irascibilitate<sup>14</sup>.

În zona bazinului Crișului Negru se fierbe tulpina plantei ca ceai pentru astm (uleiul esențial și compușii fenolici sunt utilizați în compoziția ceaiului antiastmatic, pectoral, diuretic, pentru gargară). Se mai folosește și în parfumerie.

Noi am întâlnit în Rontău cimbrisorul preparat sub formă de infuzie, eficient contra tusei.

### **Coada calului (*Equisetum arvense*)**

Familia *Equisetaceae*

Denumirea populară: barba ursului, barba sasului, coada iepei, coada mânzului, codăie, iarbă-de-cositor, părul-porcului.

Descriere : Este o plantă perenă, erbacee, lipsită de frunze, cu două feluri de tulpini. Primăvara se dezvoltă tulpinile simple, brune, fertile (poartă în vârf spice cu spori), înalte de 40 cm. Îndată după fructificare, aceste tulpini fertile putrezesc și apar tulpini sterile de 60 cm, mai subțiri, verzi, ramificate. Tulpinile sterile au frunzulițe solzoase, brune și niște rămurele aciculare (ca frunzele de pin). Rizomul crește în pământ oblic, purtând la noduri rădăcini subțiri, precum și niște tubercule.

Răspândire: fânețe, câmpuri, ogoare, maluri cu tufișuri. Cele care cresc pe soluri pur argiloase au cele mai bune calități curative. În funcție de loc, planta are un conținut de 3-16% acid salicilic, care o face atât de prețioasă. Planta care crește pe terenurile fertilizate chimic nu trebuie utilizată. Coada-calului-de-pădure (*Equisetum Sylvaticum*) are de asemenea proprietăți medicinale.

Produsul vegetal folosit: tulpini sterile verzi -*Herba Equiseti*- recoltate vara în iulie-august. Uscarea se face la umbră. După recoltare se îndepărtează părțile înnegrite de lângă pământ, apoi herba se pune la uscat, în strat subțire, în aer liber la umbră sau încăperi uscate, aerisite, poduri. Se întorc în fiecare zi. Produsul nu are miros, gustul e dulceag.

Principii active: ulei volatil, bioxid de siliciu, săruri de potasiu, acid salicilic.

Acțiune farmacologică: bronhodilatator, antimicrobian, antiseptic urinar, remineralizant, diuretic, expectorant.

Indicații terapeutice. Intern: insuficiență cardiacă, angină pectorală, diaree, nefrite, TBC, bronșite, anemie, gută, colecistită, reumatism, ulcer gastrointesti-

<sup>14</sup> *Ibidem*, p. 21-22

nal. Extern: gingivită, epistaxis. Pentru efectul său coagulant a sângelui are eficiențe în sângerări, hemoptizii, hemoragii. În afecțiuni ale vezicii și rinichilor, cu nisip și calculi, se folosesc ceaiul și băile. Băile de șezut fierbinți cu ceai de coada-calului se fac bându-se concomitent ceai și favorizând astfel eliminarea calculilor. Ajută în caz de acumulare de apă în pericard, pleură sau maladii infecțioase, cu retenție de apă. Coadă-calului-de-câmp sau de-pădure au o multitudine de întrebuințări, ca ceaiuri de uz intern, decocturi, băi, comprese în catar dureros al vezicii urinare, erupții și prurit, panariții, carii, plăgi vechi supurânde, piteni calcaneari, fistule, sicozisul bărbii, herpes, hemoroizi dureroși sau noduli hemoroidali, epistaxis, pentru prevenirea aterosclerozei și amneziei (împreună cu Ventrilica). Se utilizează și pentru transpirația picioarelor, mătreață, amigdalită, vegetații adenoide, stomatite, gingivoragii, fistule, enurezis, leucoree, contractura mușchilor paravertebrali, depresii, manii, irascibilitate. Potrivit biologului austriac Richard Willfort "Tumorile sunt inhibitate în creșterea lor și în final sunt eliminate, prin utilizarea ceaiului de coada-calului pe perioadă îndelungată de timp"<sup>15</sup>.

În Rontău coada-calului se folosește ca :

- infuzie de coada-calului pentru dureri de rinichi. Uneori e folosit și pentru animale (de la Birta Traian, 67 ani).
- infuzia e utilizată și pentru calmarea durerilor de stomac (de la Maria Miclău, 67 ani).
- tot ca infuzie este utilă pentru îmbăierea zonelor afectate de reumatism (cules de la Ioan și Valera Jura).

### **Coadă șoricelului (*Achillea millefolii*)**

Familia *Compositae*

Denumirea populară : Alunele, Sorocine.

Descriere : plantă ierboasă, vivace, aromatică, înaltă de 20-70 cm și tulpina puțin păroasă. Are două feluri de tulpini aeriene, unele mai groase, florifere, foliate, ramificate la partea superioară și terminate cu capitule formate din flori mici și altele sterile, purtând numai frunze. Frunzele sunt alterne, sesile, lanceolate, penat-sectate, mai mult sau mai puțin păroase, miros aromat și gust amar astringent. Florile sunt grupate în capitule ovoide, reunite în corimb. Fiecare capitul conține 5-6 flori marginale pentamere, lingulate, tridințate, albe, uneori roz până la roșu și flori interioare regulate, tubulare. Fructul e o achenă. Înflorește din iunie până în septembrie. Se recoltează florile la amiază – *Flores Millefolii* – fără peduncul, în timpul înfloririi sau planta întregă – *Herba Millefolii* – fără rădăcină. Uscarea se face la umbră, în încăperi aerisite sau în aer liber, pe rame acoperite de hârtie.

Principii active: ulei volatil, cineol, borneol, pinen, limonen, cariofilen, azulen, achileină, acid achileic, acizi organici, formic, acetic, proionic, valeriană, acool etilic, metilic. Cele mai importante sunt proazulenele care se transformă în azulene de culoare albastru-închis. Această culoare trebuie să o aibă și uleiul volatil (*Aetheroleum Millefolii*).

<sup>15</sup> *Ibidem*, p. 23-25



Acțiune farmacologică. Intern : bronhodilatator, expectorant, antispastic bronșic, scade secrețiile gastrice, dezinfectant și calmant gastro-intestinal, antispastic biliar, decongestiv hemoroidal, analgetic, hemostatic. Extern: calmant, antiinflamator și dezinfectant (băi sau comprese).

Indicații terapeutice. Intern: anorexie, enterocolită, gastrită, colici hepatice, bronșite, hipermenoree, dismenoree, hemoroizi, cistite, pentru viermi intestinali. Se recomandă și în stări alergice. Extern: în arsuri, plăgi supurate, ulcere varicoase, exeme, sub formă de băi sau comprese, iar în abcese se face gargară. Are proprietăți de regenerare a țesuturilor. Se mai folosește în cancer uterin, fibrom uterin, leucoree, nevrite, ameteți, greață, migrene cauzate de schimbări de vreme, leucemii, cancer pulmonar, hemoroizi, hematemază, melenă, pirozis, angină pectorală. Planta se folosește ca infuzie, tinctură, ca alifie preparată cu unt nesărat sau untură, sau ca baie de șezut<sup>16</sup>.

Coadă-șoricelului (uscată la umbră) sub formă de infuzie e folosită în Rontău pentru:

- calmarea durerilor abdominale,
- pentru boli de rinichi (Florica Ardelean, 55 ani)
- infuzia, fără zahăr, consumată zilnic în loc de apă combate anemia,
- pentru îmbăierea zonelor genitale (Maria Dunca, 56 ani).

### **Gălbenele** ( *Calendula officinalis*)

Familia *Compositae*

Denumirea populară: Călinică, Filimică, Filimină, Gălbinele, Hilimică, Roșioară, Rujuliță, Rusuică.

Descriere: plantă erbacee, anuală, cu tulpina ramificată, tufoasă, înaltă de 20-70 cm, Frunzele inferioare, aproape spatulate, cele superioare oblongi, lanceolate, atenuate în pețiol, lungi de 5-12 cm, mai mult sau mai puțin păroase pe ambele fețe, pe margini ușor dințate sau aproape întregi. Florile galben-portocalii sau galben-roșietice sunt dispuse pe capitule terminale mari, alcătuite din flori lingulate, tridintate pe margini, de culoare galben-portocalie și flori centrale tubuloase. Înfloarește din mai până în septembrie. Rădăcina e pivotantă.

Planta se întâlnește în grădini cultivate sau părăsite.

Produsul vegetal folosit: se utilizează numai florile marginale (*Flores Calendulae sine Receptaculis*), fie întregul capitul (*Flores Calendulae cum Receptaculis*). Ambele produse au miros slab aromat, gust amarui-sărat. Se culeg și tulpinile și frunzele. Recoltarea trebuie să se facă pe vreme însorită, când puterile curative sunt potențate la maxim. Există mai multe varietăți cu aceeași valoare medicinală. Pot fi culese proaspete din grădină și utilizate. Se culeg din iunie până toamna târziu.

Principii active: saponozide, caroten, calendulină, flavonoide, principii amare, mucilagii, gume, rezine, ulei volatil.

Acțiune farmacologică: sudorific, colagog, coleretic, cicatrizant, sedativ, antiinflamator gastro-intestinal, emolient, bactericid, antitrichomoniazic.

<sup>16</sup> *Ibidem*, p. 25-27



Indicații terapeutice: dischinezii biliare, ulcer gastro-duodenal, dismenoree, enterocolite. Ceaiul, ca depurativ al sângelui, este de mare ajutor în hepatita virală. Ulcerațiile și tumorile canceroase, rănilor supurânde se spală cu infuzie. Ceaiul este un bun remediu și pentru infecții urinare și adjuvant în tratamentul febrei paratifoide și PES. Alifia preparată cu margarină, untură sau altă grăsime, se folosește în: contuzii, entorse, varice, flebite, ulcere varicoase, hemoroizi, plăgi zdrobite, cicatrici post-operatorii, tumori, adenopatii, fistule, degerături, arsuri, ganglioni măriți, ulcerații la sâni, chiar dacă sunt maligne. Sucul proaspăt se utilizează în cancere ale pielii. Infecțiile fungice din zona genitală cu prurit intens, se tratează cu baia de decoct de plantă proaspătă<sup>17</sup>.

În cercetarea noastră de teren am întâlnit filimica sau filimina utilizată astfel:

- florile se prepară în untură de porc sau oaie astfel: 1 kg untură fără sare se topește la foc mic, se adaugă cam două mâini de flori de filimică, se lasă la răcit până a doua zi, după care se topește din nou, se strecoară și se pune la păstrare în recipiente. Preparatul se aplică pe arsuri, pe varice, pe răni deschise, sau pe sân pentru prevenirea cancerului de sân (de la Florica Ardelean, 55 ani).

- ceaiul de flori de filimică este consumat în cazul durerilor de stomac, de pancreas, în hipertensiunea arterială sau pentru îmbăierea zonei genitale în bolile "femeiești" (de la Florica Ardelean, 55 ani), precum și pentru afecțiuni hepatice (Livia Ciorba, 60 ani).

### **Hrean** (*Cochlearia armoracia*)

Familia *Cruciferae*

Denumirea populară: Chrean, Hirean, Irean, Rădăcină sălbatică.

Descriere: plantă ierboasă, perenă, cu rizom gros, cărnos și frunze inegal sectat-penate. Florile de culoare albă sunt mici, dispuse în racem paniculat. Fructele sunt silicule globuloase sau ovale.

Răspândire: cultivată sau sălbatică prin locurile de cultură.

Produsul vegetal folosit: rădăcina – *Radix Cochleariae armoraciae*.

Recoltarea se face în lunile octombrie-noiembrie.

Mod de utilizare: ca atare, fiind un bun condiment. Ca oțet de hrean se folosește în tratamentul acneei<sup>18</sup>.

În Rontău hreanul se folosește ca adjuvant natural:

- hreanul răzuit și pus la macerat în juică de prună (sau de orice alt fruct) timp de 24 de ore, se aplică apoi pe zonele afectate de reumatism,

- aceeași rețetă la care se adaugă și miere e utilizată în cazul durerilor de stomac (Ioan Miclău)

- hreanul răzuit poate fi folosit sub formă de cataplasma pe zone varicoase.

### **Mușetelul** (*Matricaria chamomilla*)

Familia *Compositae*

Denumirea populară: Romanița, Mătricea, Morună, Romanița bună.

Descriere. Plantă ierboasă, anuală, spontană, cu tulpina ramificată spre vârf și înaltă de 20-30 cm. Frunzele glabre de două ori penat-compuse (bipenat-

<sup>17</sup> *Ibidem*, p. 31-32

<sup>18</sup> *Ibidem*, p. 34

partite), foliolele lineare. Florile mici, grupate în mici capitule de 1,5-2 cm la vârful ramurilor. Florile de pe margini (radiale) sunt albe și lingulate, iar cele din mijloc sunt galbene și tubuloase. Mușețelul bun are un miros caracteristic și penetrant, deosebindu-se de celelalte specii înrudite prin aceea că are receptaculul capitulului bombat, conic, gol în interior, iar printre florile care se desfac ușor de pe receptacul, nu există bractee sau paiete. Fructele sunt achene nearipate.

Mușețelul crește prin locuri cultivate și necultivate și înflorește din mai până în septembrie.

Produsul vegetal folosit: florile fără peduncul – *Flores Chamomillae* - recoltate din mai până în august. Recoltarea se face pe timp uscat, după ce se ridică roua. Florile ofilite nu se culeg. Recoltarea se face cu piepteni speciali sau cu mâna, adunându-se capitulele florale. Florile se întind la umbră pentru a se răcori, apoi sunt date la vânturătoare, iar apoi prin ciur. Uscarea se face în poduri bine aerisite sau uscătorii, în straturi subțiri întinse pe hârtie.

Principii active: ulei volatil, azulen, chamazulen, flevonozide, colină, matricină, epigenină, umbeliferonă, acid salicilic, rezine, fitosterine, substanțe de natură cumarinică cu acțiune spasmolitică.

Acțiune farmacologică: anestezic, dezinfectant, antiinflamator, antiseptic, bacteriostatic, bactericid, sedativ, carminativ, antispastic gastro-intestinal, cicatrizant, sudorific, antidiareic. Este numit, în special pentru copii, "un leac pentru orice boală".

Indicații terapeutice: gastrite, enterocolite, diaree, balonări, colici intestinale, dismenoree, amenoree, insomnii, orhite, nefrite, gingivite, abcese. Băile și spălăturile sunt indicate în stare de epuizare. Stimulează peristaltismul intestinal fără a provoca purgație și de aceea e indicat în hemoroizi, atât intern ca ceai, cât și extern – alifia de mușețel. În nevralgii și membre paralizate se fac frecții de ulei de mușețel, care îndepărtează și oboseala membrilor. În sinuzite se fac inhalații cu abur de mușețel. Uleiul se poate aplica cald în ureche<sup>19</sup>.

Am întâlnit în satul Rontău următoarele utilizări:

- infuzia din flori de mușețel e folosită în cazul gripei sau bronșitelor, pentru gargarisme în cazul durerilor de gât (roșu în gât),
- infuzia e eficientă și în calmarea iritațiilor gingivale (Maria Miclău, 67 ani).

### **Nalba** (*Malva vulgaris*)

Familia *Malvaceae*

Denumiri populare: Cașul popii, Caș, Nalbă-măruntă, Nalbă mică.

Descriere. Nalba cu frunze mici (Cașul popii) crește pe zidurile vechi pe lângă drumuri, pe terenurile părăsite, pe lângă garduri. Este o plantă anuală cu tulpina parțial târătoare. Frunzele sunt aproape rotunde, dințate. Iar florile roz, așezate câte una sau mai multe la subțioara frunzelor. Fructul e o capsulă de forma unui caș. Se recoltează frunzele, florile și tijele din iunie până în septembrie. Deoarece mucilagiul se pierde prin uscare, este bine să se utilizeze

<sup>19</sup> *Ibidem*, p. 39-40

nalba cât mai proaspătă, însă are valoare și planta uscată.

Nalba mare (Nalba albă) *Altheae officinalis* e o plantă ierboasă, vivace, înaltă de 80-150 cm, ramificată și acoperită cu peri moi. Rădăcina e groasă, fusiformă, gălbuie la exterior și albă în interior, frunzele sunt alterne, mai cărnoase, cu peri fini. La subțioara frunzelor și la extremitatea ramurilor se găsesc flori albe sau ușor roze. Fructul, o capsulă, este turtit; atât frunzele cât și rădăcinile au un miros caracteristic și gust mucilaginos. Înfloarește din luna iulie până în septembrie. Crește prin locuri umede, slab săruturoase.

Recoltare. Se recoltează florile (*Flores Altheae*), frunzele (*Folium Altheae*) și rădăcina (*Radix Altheae*) decorticate.

Pricipii active. Rădăcina: mucilagii, acizi uronici, amidon, zaharuri, asparagină, pectine, betaină, substanțe rezinoase. Florile și frunzele conțin flavonoide, tanin și mucilagii.

Acțiune farmacologică: secretolitic, emolient, expectorant, antiinflamator al aparatului respirator, renal și gastro-intestinal.

Indicații terapeutice: glosite, laringite acute, bronșite, traheite, infecții renale, răni, ulcere, amigdalite. La răni deschise, băile de nalbă împreună cu frunze proaspete de pătlăgină sunt eficiente. Ceaiul de nalbă se folosește în gargară în caz de cancer laringian<sup>20</sup>.

Nalba mică sau cașul popii am întâlnit-o în Rontău astfel utilizată în gospodărie:

- florile uscate, sub formă de infuzie sunt folosite în tuse.

- nalba mică (3-4 mâini) poate fi lăsată timp de 12 ore într-o găleată cu apă, după care aceasta se încălzește și se folosește la îmbăierea picioarelor umflate.

- nalba (tulpină, frunze), în cantitate de 3 mâini aproximativ, este prăjită în untură de porc, se lasă la răcit 24 de ore, se încălzește din nou și se strecoară. Resturile de frunze și tulpini calde se pot aplica pe varice. Restul preparatului se pune în recipient și se folosește mai târziu ca unguent pentru zonele afectate de varice.

- frunza de nalbă mică zdrobită se aplică pe răni purulente și pe buboi (furuncule) pentru a scoate puroiul. Tot zdrobită, frunza de nalbă poate fi aplicată pe încheieturile membrelor dureroase.

- cataplasma din frunze de nalbă poate fi aplicată în zona șezutului (pentru combaterea hemoroizilor) (de la Ioan și Valeria Jura).

**Nucul** (*Juglans regia*)

Familia *Juglandaceae*

Descriere. De la acest bine-cunoscut arbore se recoltează în scopuri medicinale frunzele- *Folia Juglandis* – și cojile verzi ale fructelor – *Pericarpus Nucis Juglandis*.

Răspândire. Arbore fructifer cultivat, dar crește și sălbatic. Frunzele se recoltează în lunile iunie-iulie și se usucă la umbră întinse în straturi subțiri. Frunzele trebuie ferite de lumină, deoarece se înnegresc. Cojile fructelor se recoltează când se bat nucile și se usucă întinse în straturi foarte subțiri.

<sup>20</sup> *Ibidem*, p. 40-41

Principii active: taninuri, cantități mici de ulei volatil, un principiu amar, jugladina și o oxinaftochinonă, juglona, vitamina C, caroten, tirozină, alcool galic, acid elagic, substanțe minerale.

Acțiune farmacologică: depurativ, astringent, antileucoreic, hipoglicemiant, antieczematos, antiinflamator, antiseptic urinar.

Indicații terapeutice. Intern: enterită acută, hepatită, diabet, diaree, infecții renale, eczeme, furunculoză, amigdalită, osteomielită, panarițiu. Extern: se folosește decoctul, alifia pentru răni, compresele pentru tenurile grase. În scabie se folosesc spălături cu un decoct de frunze verzi. Ca apă de gură se folosește în stomatite, gingii inflamate, infecții ale gâtului, laringelui. Un decoct concentrat de frunze adăugat la apa de baie se utilizează în degerături. În căderea părului se masează frecvent pielea capului cu decoct de frunze. Se poate prepara un tonic de nuci verzi cu alcool de 40°<sup>21</sup>.

În Rontău frunzele de nuc sunt utilizate:

- în hipertensiune arterială, după ce au fost uscate în prealabil și preparate ca infuzie.

- pentru prevenirea căderii părului sau boli de piele, eczeme, prin îmbăierea pielii capului cu ceai din frunze de nuc.

### **Odoleanul (*Valeriana officinalis*)**

Familia *Valerianaceae*

Denumire populară: Valeriana, Odoleana, Gușa-porumbelului, larba pisicilor.

Descriere. Plantă ierboasă, vivace, cu rizom bine dezvoltat vertical, de circa 2-5 cm lungime, înconjurat de numeroase rădăcini fibroase. Rădăcinile sunt de culoare galben-brună la exterior și albă în interior. Când sunt proaspete nu au miros, după uscare capătă un miros puternic și foarte neplăcut. Tulpina e dreaptă, goală la interior, striată, înaltă de 50-100 cm. Frunzele imparipenate au foliole lineare sau linear-lanceolate, de obicei întregi sau serat-dințate. Florile roz sau albe, dispuse în raceme corimbiforme terminale, au miros plăcut de vanilie. Fructul este o achenă. Înflorește în iunie-septembrie.

Răspândire. Crește prin tufișuri, fânețe, pe lângă pâraie, în locuri umede, în regiuni de câmpie, de deal și montane, precum și cultivată.

Produsul vegetal folosit: rădăcinile- *Radix Valerianae*.

Recoltare: rădăcinile se adună primăvara în martie-aprilie sau toamna, în septembrie-octombrie. Rădăcinile strânse în locuri uscate au o valoare mai mare decât cele din locuri umede. Se pot usca în straturi de 2-3 cm, la soare sau la aer.

Principiile active: ulei volatil, valerianat de bornil, fomiati de bornil, borneol, alcaloizi, valeriană, butirat de bornil, rezine, acid formic, acid acetic, tanin, glicozide, acizi izovalerianici.

Acțiune farmacologică: antispastic, sedativ, antiemetic, vulnerar și antalgic local, neurotonic, antidiabetic.

Indicații terapeutice: anxietate, palpitații, aritmie extrasistolică, tahicardie,

<sup>21</sup> *Ibidem*, p. 42

convulsii la copil, isterie, epilepsie, astm, distonie neuro-vegetativă din preclimax, diabet, plăgi, contuzii<sup>22</sup>.

În Rontău, ceaiul de rădăcină de valeriană e folosit pentru "nervi la inimă" (palpitații), în general pentru boli cardiace (cardiopatii ischemice).

### **Păducelul** (*Crataegus monogyna*)

Familia *Rosaceae*

Denumirea populară: Mărăcin-alb, Gheorghin.

Descriere. Este un arbust spinos, lemnos, de 2-5 m, ramificat. Frunzele sunt variabile, inegal lobate sau penat sectate. Florile albe, dispuse în corimbe, înfloresc în mai-iunie.

Răspândire. Este răspândit la marginea pădurilor și ogoarelor, în zona de câmpie și de deal.

Principii active: compuși flavonici, leucoantocianidine și derivați triterpenici.

Produsul vegetal folosit: flori și fructe - *Flores et Fructus Crataegi*. Florile se adună în aprilie-iunie când sunt complet deschise pe timp uscat și se usucă numai la umbră; fructele se recoltează înainte de coacere din momentul în care au devenit roșii.

Indicații terapeutice: aritmie extrasistolică, tahicardie, palpitații, angină pectorală, HTA, arterită, varice, stări de hiperexcitabilitate nervoasă, insomnii, emotivitate excesivă, vertij, coșmaruri, distonie neurovegetativă în preclimax, albuminurie, cuperoză, diaree, litiază renală, enurezis. Se folosesc ca infuzii, decoct sau băi<sup>23</sup>.

Am întâlnit păducelul (măceșul) în Rontău, folosit sub formă de infuzie din flori și frunze (se culege doar înflorit) pentru boli cardiace sau hipertensiune arterială sau doar infuzie din flori pentru HTA.

### **Păpădia** (*Taraxacum officinale*)

Familia *Compositae*

Denumiri populare: Papalungă, Părăsita – găinilor.

Descriere. Este o plantă mică, ierboasă, vivace. Rădăcina e pivotantă, puțin ramificată, ajungând uneori până la 20 cm lungime și 1-2 cm grosime. Rădăcina albă la interior și brun-deschisă la exterior. Frunzele sunt lanceolate, dințate, dispuse în rozetă. Din mijlocul rozetei de frunze se ridică o tulpină tubulară, care poartă în vârf un capitul floral mare de 2-2,5 cm de culoare galben-auriu. Fructele sunt achene cu rostrul de 2-3 ori mai lung decât ele, poartă un papus alb, lung, care se dezvoltă în perioada fructificației dând capitulului o formă globuloasă. Întreaga plantă conține un suc lăptos (latex). Înfloreste din luna aprilie până în septembrie.

Răspândire: crește pretutindeni, de la șes până la regiunea muntoasă, fânețe, pășuni, livezi, pe lângă drumuri.

Produsul vegetal folosit: frunzele (*Folia Taraxaci*) care se recoltează din

<sup>22</sup> *Ibidem*, p. 44-45

<sup>23</sup> *Ibidem*, p. 49-50

mai până în august. Primăvara are o cantitate mai mare de principii active. Tijele se recoltează în timpul înfloririi. Rădăcinile (*Radix Taraxaci*) se recoltează primăvara devreme sau toamna. Întreaga plantă, împreună cu rădăcinile (*Herba Taraxaci cum Radice*), fără flori și fără fructificații, se recoltează primăvara, înainte sau în timpul formării bobocilor florali, în lunile aprilie-septembrie. În această perioadă, adică primăvara înainte de înflorire, planta are cea mai mare cantitate de latex. Uscarea rădăcinilor se poate face în încăperi încălzite sau la soare, întinse în straturi subțiri. Se pot păstra proaspete în pivnițe, în nisip. Rădăcinile uscate se conservă la loc uscat. Cercetările de laborator arată că în lunile iulie-august rădăcinile conțin cantități ridicate de principiu amar (taraxacină), atingând maximum în luna noiembrie. În august rădăcinile au circa 40% inulină, un alt principiu activ de bază. Primăvara această substanță se găsește numai în proporție de 1-2%. În schimb, rădăcinile conțin primăvara mai multă eolină și latex. Pe cât posibil, rădăcinile nu se vor scurta, deoarece prin tăiere, latexul se scurge, diminuând valoarea terapeutică a produsului.

Principii active: principiu amar – taraxacină, pectine, vitamine B și C, steroli, rezine, colină, acid nicotinic.

Acțiune farmacologică: colagog, coleretic, alcalinizant, laxativ, diuretic, venotonic, astringent.

Indicații terapeutice: gastrite hiperacide, diskinezii biliare cu tulburări intestinale, obezitate, gută, reumatism, ateroscleroză, varice, ulcer varicos. Primăvara este indicată cura cu tije proaspete de păpădie, ajutând la eliminarea calculilor biliari, stimulând funcția vezicii biliare. Se pot utiliza crude, în salate, macerate<sup>24</sup>.

Păpădia sau lăptuca, cum e numită la Rontău, se folosește astfel:

- ca aliment (2-3 până la 16-17 pe zi), tija păpădiei fiind utilă și pentru ficat (Viorica Vereș).
- latexul ce rezultă în urma ruperii tijeii păpădiei e folosită pentru vindecarea rănilor deschise prin aplicarea directă pe rană (Floare Gomboș).
- florile păpădiei, uscate, sunt utilizate pentru ceai în mod uzual (Floare Groza).

### **Pătlagina** (*Plantago lanceolata*)

Familia *Plantaginaceae*

Denumirea populară: Pătlagina-lungă, Iarba-vărgată, Buruiană-șarpelui, Limba-mielului, Limba-oii.

Descriere: Este una dintre plantele prețuite încă din vechime și cu o mare răspândire. Are două varietăți: Pătlagina mare (*Plantago major*) cu aceeași valoare medicinală și utilizată în aceleași scopuri ca și Pătlagina moale (*Plantago media*). Sunt plante ierboase perene, vivace. Cresc în toate regiunile țării. În pământ au un rizom scurt care dă naștere primăvara la o rozetă de frunze bazilare, glabre, și la tulpina floriferă care poartă flori mici, grupate într-un spic terminal, compact-oval sau oval-cilindric. Forma frunzelor variază de la specie la specie: la *Plantago lanceolata*, lung-pețiolate și cu vârful limbului

<sup>24</sup> *Ibidem*, p. 50-51

ascuțit, tulpina cu șanțuri longitudinale: la *Plantago media* sunt eliptice, scurt și lat pețiolate și cu vârful limbului tot ascuțit, iar la *Plantago major* sunt pețiolate lat-ovale, netede sau puțin păroase și așezate în formă de rozetă la nivelul solului. Tulpina este cilindrică, de 10-15 cm. Florile sunt mici de până la 2 mm, de culoare roz și grupate într-un spic terminal compact. Florile sunt de culoare brună la *Plantago lanceolata*, albă la *Plantago media* și galben-albicioase la *Plantago major*. Fructul este o capsulă ovală. Înfloresc din mai până în septembrie.

Răspândire. Se întâlnește de la câmpie până la etajul subalpin, prin locuri joase și mai ales circulate (drumuri, poteci, curți). La pătlagina mare se recoltează planta întreagă, împreună cu rădăcina (*Herba Plantaginis majoris cum Radice*) fără lujer floral. Herba se usucă în straturi subțiri în încăperi bine aerisite. După uscare se păstrează în saci sau grămezi acoperite cu hârtie în încăperi ferite de umezeală.

Principii active. Frunzele conțin: mucilagii, pentoze, tanin, glicozizi (aucubina), alantoina, vitamina K, triozida, fitochinona, pectine, carotene, plantează.

Acțiune farmacologică. Intern : emolient, antidiareic, hemostatic, bactericid, cicatrizant, scade colesterolul din sânge, ușor hipotensiv. Extern: antiseptic.

Indicații terapeutice. Intern: bronșite, astm bronșic, diaree, ulcer gastro-duodenal, HTA, hipercolesterolemie. Extern: antiseptic în ulcer varicos, ulceratii tegumentare (se fac băi), exeme, herpesuri, laringite, traheite, blefarite, conjunctivite, tuse convulsivă, astm bronșic, TBC pulmonar. Are efect depurativ și de aceea e prețiasă pentru persoanele care au insuficiență pulmonară și renală. În astm bronșic cimbrisorul de câmp și pătlagina, utilizate în proporții egale sunt un bun remediu. Fructele proaspete, spălate și zdrobite, se aplică pe plăgi tăiate, excoriații, înțepături de insecte veninoase, mușcături de câini și șerpi. Pentru a nu face flictene la picioare în timpul plimbărilor lungi, în pantofi se pun câteva frunze. Cataplasmele din frunze se aplică pe răni deschise, frunzele sunt recomandate și în tromboză. În afecțiunile glandulare maligne se macerează sovârv proaspăt sau uscat în ulei de măsline, ulei ce se aplică pe zona afectată, peste care se aplică frunzele strivite de pătlagină<sup>25</sup>.

Câteva din rețetele cu pătlagina folosite de localnicii din Rontău sunt:

- ceaiul din frunze de pătlagină e utilizat în hipertensiunea arterială (Floare Rob) și dureri de stomac (Marioara Bara).

- frunza de pătlagină lată (*Plantago major*) e aplicată pe răni, asemeni frunzei de brusture (Elisabeta Ștergar) sau pe "buboi"(furuncul) (Floare Groza).

- infuzia din frunze, rădăcini și flori (recoltate în mijlocul verii) se administrează contra gripei la copii.

- semințele se adună și se administrează în litiaza biliară și urinară.

**Rostopasca mare** (*Chelidonium majus*)

Familia *Papaverinaceae*

<sup>25</sup> Ibidem, p. 51-52



Denumirea populară : Negelariță, Rostopast, Iarbă-de-negi.

Descriere: Rostopasca mare nu are nici o legătură cu Rostopasca mică (*Ranunculus ficaria*, sau grăușorul), se aseamănă doar prin culoarea florilor. Rostopasca mare e o plantă erbacee, perenă, erectă, foarte răspândită pe lângă case, printre ruini, tufișuri și păduri umbroase pe versanții sudici. Planta întregă conține latex galben-portocaliu, acru. Tulpina, înaltă de 30-80 cm, este foarte ramificată, poartă frunze mari, alterne, imparipenate, verzi pe partea superioară, cu nuanțe albastrii pe partea inferioară. Frunzele se aseamănă cu cele de stejar. Fructul este o capsulă. Florile sunt galbene, reunite în umbrele terminale la extremitatea ramurilor. Chiar dacă vara e secetoasă, dacă se rupe tulpina, suc galben-portocaliu continuă să curgă. Iarna, această plantă poate fi găsită sub zăpadă.

Produsul vegetal folosit: planta întregă fără rădăcină – *Herba chelidonii*. Se culege din mai până în august. Plantele adunate din locuri însorite sunt de calitate mai bună ca cele din locuri umbroase. Uscarea se face la umbră.

Principii active: alcaloizi (chelidonină, sparteină, protopină, hemochelidonină), cheliteritrină, sanghinarină.

Acțiune farmacologică: antispastic de tip papaverinic, fiind mai puțin toxic, antimitotic, analeptic respirator, vasodilatator coronarian, sedativ.

Indicații terapeutice. Este o plantă otrăvitoare, de aceea trebuie întrebuințată numai după prescripția medicului. Intern, ceaiul se folosește în afecțiuni hepatobiliare, colecistită, insuficiență cardiacă, angină pectorală, tahicardie, tumori, arterită, nevroze, tuse convulsivă. Împreună cu urzica și mugurii florilor de soc se folosește în leucemii. Extern: suc se utilizează doar extern în tumori, bășături, herpes rebel, negi<sup>26</sup>.

Rostopasca face parte de mult timp din farmacopeea satului Rontău și se folosește astfel:

- seva ce rezultă la ruperea tulpinei acestei plante se aplică pe răni sau negi.
- infuzia obținută din plantă e folosită pentru cei ce suferă de incontinență vezicală și pentru "subțierea cheagurilor de sânge".

### **Salcâmul (*Robinia pseudacacia*)**

Familia *Leguminoasae*

Denumirea populară: Acăț, Băgrin.

Descriere. Arbore drept, înalt de 10-25 m, cu ramurile spinose. Frunzele, imparipenat-compuse, cu 9-27 foliole, oblong-ovale, întregi. Florile sunt foarte odorante, dispuse în raceme lungi, lung-pedunculate, atârinate în jos. Fructele au numeroase semințe.

Produsul vegetal folosit: scoarța și florile (*Cortex et Flores Robiniae pseudacaciae*).

Principii active: glucozide flavonice, robinina, acaciina, ulei volatil.

Recoltarea. Scoarța se adună numai de pe ramurile tinere, în martie și septembrie, se uscă la soare sau aer încălzit. Florile se adună complet for-

<sup>26</sup> *Ibidem*, p. 58-59



mate, dar neveștejite, în mai-iunie, uscarea lor se face la umbră.

Indicații terapeutice. Sub formă de ceai combate durerile reumatice și de dinți, are efect antispastic gastric, combate hiperaciditatea, migrenele. E indicat în gastrite hiperacide, pirozis, ulcer gastro-duodenal<sup>27</sup>.

În plus față de indicațiile terapeutice amintite, noi am cules în Rontău o rețetă de folosire a florilor de salcâm infuzate contra "palpitațiilor la inimă" (Florica Ardelean).

### **Socul (*Sambucus nigra*)**

Familia *Caprofoliaceae*

Descriere. Este un arbore de 1-8 m înălțime, ramificat, cu măduva albă și scoarța cenușie. Frunzele sunt glabre, penate, ascuțite și serat-dințate. Florile sunt mici, albe sau verzui-gălbui, dispuse în corimbe ramificate, cu un miros puternic. Fructul e o bacă neagră, lucioasă, cu suc violet-purpuriu și 2-3 sâmburi.

Răspândire. Crește prin păduri, pe lângă garduri, mărcinișuri etc.

Produsul vegetal folosit: florile, fructele și coaja (*Flores, Fructus et Cortex Sambuci nigrae*).

Recoltare: florile se adună în mai-iunie, atunci când sunt complet formate. Uscarea se face la umbră sau la soare. Fructele se adună coapte în septembrie-octombrie și se usucă în încăperi încălzite. Se pot usca bine în cuptoare. Scoarța se recoltează în septembrie-octombrie. Principii active: în flori, un glucozid sambunigrosidă, nitrat de potasiu în cantitate mare, caroten, acid malic, acid citric, acid tanic, un pigment – sambucosidă. În fructe: ulei esențial, terpenă, mucilagii, tanin, nitrat de potasiu, colină, glucozid. În scoarță: tanin, rezină, acid valerianic.

Acțiune farmacologică: diuretic, sudorific, antireumatismal, laxativ, amolient, antiinflamator, galactogen.

Indicații terapeutice: edeme, ascită, nefrită cronică, litiază urinară, cistită, gută, reumatism, constipație, conjunctivită, blefarită, orgelet, eczemă, urticarie, furuncul, bronșite, astm, rujeolă, scarlatină, gripă. Se prepară ca infuzie pentru uz extern și intern, sucul se obține din fructe, iar scoarța ca decoct<sup>28</sup>.

Și în Rontău, infuzia din flori de soc e considerată utilă în gripă sau bronșite.

### **Sunătoarea (*Hypericum perforatum*)**

Familia *Hypericaceae*

Denumirea populară: Pojarnița.

Descriere. Este o plantă ierboasă și vivace. Are tulpina dreaptă, ramificată, netedă, înaltă de 30-60 cm, cu noduri și două muchii. Frunzele sunt mici, opuse (câte două la un nod), sesile, netede, de formă oval-oblongă, cu puncte mici transparente. Florile au culoare galben-aurie și sunt așezate în formă de corimb la vârful tulpinilor și a ramurilor, au petale punctate cu negru mai ales la margini și stamine numeroase. Crește pe pajiști, în tufișuri, terenuri păduroase și pe marginea drumurilor. Florile sale galben-aurii grupate în umbele, se

<sup>27</sup> *Ibidem*, p. 60

<sup>28</sup> *Ibidem*, p. 65

recunosc ușor după sucul roșu pe care îl obținem când le presăm între degete.

Recoltare. Se recoltează atât florile, cât și herba – *Flores*, *Herba Hyperici*, în iunie-iulie, când florile încep să se deschidă. Se usucă la umbră, ferite de lumină, deoarece se înroșesc.

Răspândire: în fânețe uscate și mărăcinișuri.

Principii active: tanin de natură catehică, cantități mici de ulei volatil localizat în punctele transparente ale frunzelor, glicozide flavonice ca hiperina, rutina, cvercitrina, localizată în petale și în epiderma tulpinii și frunzelor, o substanță colorată (hipericina) localizată în punctele negre de pe suprafața plantei, caroten, saponine, acizii : ascorbic, nicotinic și valerianic, galactoză, colina.

Acțiune farmacologică. Intern: antiseptic, antiinflamator hepatic și intestinal, coleretic, astringent, cicatrizant. Extern: trofic și calmant în arsuri, antiinflamator gingival, cicatrizant.

Indicații terapeutice: hepatite acute și cronice evolutive, colite cronice, ulcer gastric, colecistită, insomnii, somnambulism, enurezis, pavor nocturn, reumatism. Uleiul de sunătoare e bun pentru răni, are efect calmant, antiinflamator, favorizează vindecarea. Ceaiul se folosește în afecțiuni nervoase, nevralgia de trigemen. Extern: plăgi, contuzii, escare, eritem solar<sup>29</sup>.

Virtuțile terapeutice ale ceaiului de sunătoare sunt utilizate la Rontău pentru durerile de stomac, ficat și inimă.

### **Tătăneasa** (*Symphytum officinale*)

Familia *Boraginaceae*

Denumire populară: Iarba lui Tatin, Iarba băloasă.

Descriere. Această plantă medicinală este una dintre cele mai prețioase plante pe care natura ni le oferă. Ea crește pe pajiști, în șanțuri, pe lângă ape curgătoare, garduri și cariere de pietriș, înflorind toată vară. Este o plantă ierboasă, vivace, acoperită cu peri aspri, cu tulpină dreaptă de 1,20 m și ramificată. Frunzele sunt ovale și înguste spre pețiol, dispuse altern. Florile sunt violacee, rareori albe și sunt așezate în racem scurt. Rădăcina e fusiformă, ramificată, de culoare neagră la exterior și albă în interior (după uscare devine gălbuie). Înflorește din mai până la sfârșitul lunii august.

Produsul vegetal folosit. Se recoltează jumătatea superioară a tulpinii (*Herba Symphyti*) în timpul și după înflorire, în aprilie-septembrie. Frunzele se usucă la umbră. Rădăcina – *Radix Symphyti* sau *Radix Consolidae majoris* – se recoltează din martie până în aprilie, sau din septembrie până în noiembrie. Rădăcinile se usucă mai repede la soare, în poduri sau uscătorii artificiale ca să nu fermenteze. Rădăcinile uscate se păstrează în încăperi ferite de umezeală.

Principii active: ulei volatil, alantoină, rezine, tanin, mucilagii, cholină.

Acțiune farmacologică. Intern : antiinflamator, astringent, emolient, expectorant, hemostatic, cicatrizant, acțiune antimitică. Extern: decongestiv, astringent, cicatrizant.

<sup>29</sup> *Ibidem*, p. 69-70

Indicații terapeutice: bronșite, ulcere, cancere. Extern : arsuri, ulcer varicos, hemoroizi, sub formă de prișnițe sau băi. Se fac și aplicații externe cu: frunze de tătăneasă (muiate în apă fiartă apoi tocate) sau rădăcina dată pe răzătoare și amestecată cu apă fiartă, iar terciul obținut se aplică pe zona dureroasă sau tumoră. Terci se poate obține și din rădăcini uscate, care se pisează și se amestecă cu apă caldă. Asociată cu mușetel, coada șoricelului, pelin, se poate folosi sub formă de gargară în abcese dentare și stomatite. Tinctura de tătăneasă e foarte eficientă. Persoanele care suferă de reumatism sau artrite pot folosi această tinctură pentru frecții. Pentru membrele paralizate se recomandă aplicarea frunzelor, încălzite în apă caldă și terciuite, ca prișniță. Rădăcina uscată se poate pisa și cu apă caldă, iar pasta obținută se aplică pe zona bolnavă. Prișnițele calde sunt utile în ulcere varicoase, reumatism, dureri de gât, membre amputate dureroase, periostite. Ceaiul e eficient în bronșite, afecțiuni digestive (hemoragii digestive). Tinctura se recomandă în răni, echimoze, contuzii, fracturi. Frunzele se utilizează și ca adjuvanți pentru baie în dureri reumatice, gută, discopatie vertebrală, circulație deficitară. În caz de tulburări circulatorii periferice se folosesc băi de urzică și tătăneasă. Infuzia de rădăcini e utilă în ulcer gastric. Prișnița din rădăcini, frunzele proaspete ca adjuvant pentru baia completă sau baia de șezut, tinctura și alifia de rădăcini, ceaiul, sunt formele de utilizare ale plantei<sup>30</sup>.

Tătăneasă sau Iarba lui Tatin e cunoscută și la Rontău :

- o sticlă de 750 ml umplută cu rădăcini de tătăneasă (culeasă în martie) se completează cu alcool de fructe și se lasă la macerat 2-3 zile. Se consumă soluția rezultată pentru dureri de stomac sau sub formă de comprese aplicate pe noduli reumatici (cules de la Florica Ardelean și Valeria Jura).

- pentru tratarea hipertensiunii arteriale și bolilor de inimă se prepară în timp de 5 minute o infuzie, care apoi se bea.

### **Traista-ciobanului (*Capsella bursa pastoris*)**

Familia *Cruciferae*

Denumirea populară : Tășculița, Buruiana-de-friguri, Punga-popii, Peștele-calului, Pungulița.

Descriere: este o plantă anuală, ierboasă, cu o rozetă de frunze radicale, penat-partite. Frunzele superioare sunt întregi, cele inferioare inegal sectate. Tulpina e dreaptă, înaltă de 10-40 cm. Florile sunt mici, alb-cenușii, purtate în inflorescențe terminale, cele inferioare fiind succedate de pericarpuri în formă de inimă, tari la pipăit. Fructul de 6-9mm este tringhiular, invers cordat, amintind de gluga ciobanului.

Răspândire: în locuri cultivate și necultivate. Se recoltează herba – *Herba capsellae* – în timpul înfloririi, din mai în septembrie. Uscarea se face la umbră în straturi subțiri.

Principii active: amine (colina, acetilcolina, derivați fenolici, glicozide, tiramina, săruri de potasiu), glucozide.

Acțiune farmacologică: astringent, vasodilatator coronarian, utero-tonic, hemostatic, hipotensiv, analgetic.

<sup>30</sup> *Ibidem*, p. 71-72

Indicații terapeutice: angina pectorală, HTA, mastite (comprese), atrofie musculară, hemoragii interne, meno-metroragii, dismenoree. Pentru hemoroizi se fac clisme, spălături și băi de șezut cu un decoct cald. Normalizează circulația, deci se folosește și în hiper și în hipotensiune<sup>31</sup>.

La Rontău se utilizează infuzia de traista-ciobanului (tulpină și frunză), uscată în prealabil, pentru boli de ficat (de la Ioan și Valera Jura).

### **Troscotul** (*Polygonum aviculare*)

Familia *Polygonaceae*

Denumire populară : Sporiș, Târsoacă, Troscovă, Troscotel, Hericică.

Descriere. Este o plantă ierboasă, anuală, în parte culcată la pământ, mult ramificată, acoperită de frunze pe toată lungimea ei. Crește prin locuri necultivate, pe lângă drumuri. Frunzele sunt întregi, eliptice, lanceolate, sesile, aspre pe margini și așezate la nodurile tulpinii care prezintă o membrană albicioasă. Florile roșietice, verzi sau albe sunt dispuse singure sau câte 2-4 la subțioara frunzelor. Pe margini florile au o culoare alb-roz. Înflorește din iunie până în septembrie.

Produsul vegetal folosit: planta întreagă, fără rădăcini (*Herba Polygoni avicularis*). Recoltarea se face în mai-iunie, când planta e înflorită și se usucă în poduri sau uscătorii.

Principii active: flavonozide (avicularozide), tanin și substanțe minerale bogate în acid salicilic, vitamina C.

Acțiune farmacologică: diuretic, depurativ, astringent, hipotensiv datorită flavonozidelor și mineralizant (adjuvant în tratamentul TBC) datorită acidului salicilic liber și combinat, hemostatic, antiinflamator.

Indicații terapeutice: HTA, enterită, diaree, dizenterie, afecțiuni inflamatorii ale tractului respirator și urinar, gută, reumatism, artrită, anemie, hemoragii, varice, flebită, hemoroizi, convalescențe. Se utilizează intern ca infuzie și extern sub formă de cataplasme aplicate pe plăgi. Nu se administrează pacienților aflați sub tratament cu anticoagulate<sup>32</sup>.

Troscotul sau porcina, cum mai e denumit în Rontău, e folosit sub formă de infuzie pentru litiaza urinară, în mod progresiv, în cantități tot mai mari.

### **Urechelnița** (*Sempervivum tectorum*)

Familia *Crassulaceae*

Denumirea populară: larba-ciutei, larbă-de-urechi, larbă-groasă, Jintură, larba-tunului, Varză-de-stâncă.

Descriere. Plantă perenă, cămoasă, înaltă de 10-60 cm, are o tulpină ramificată spre vârf, iar la bază poartă o rozetă de frunze cămoase, groase, pline de sevă. Florile rozee sau roșii sunt dispuse corimbiform, la vârful tulpinii. Fructul este o capsulă.

Răspândire. Crește sălbatică, pe stâncile calcaroase din munți. Uneori crește pe acoperișul caselor.

<sup>31</sup> *Ibidem*, p. 73-74

<sup>32</sup> *Ibidem*, p. 74-75

Produsul vegetal folosit: planta întreagă, fără rădăcină – *Herba Sempervivi*. Se adună din iunie-august.

Principii active: acid malic, alcaloizi.

Acțiune farmacologică: antialgic, astringent, vulnerar.

Indicații terapeutice: otalgii, plăgi supurate, hemoragii, arsuri, dureri oculare, zona Zoster. Sucul proaspăt sau decoctul obținut din frunzele cărnoase se aplică pe plăgi, zona cu arsuri sau în urechi<sup>33</sup>.

Virtuțile terapeutice ale plantei sunt cunoscute și la Rontău:

- frunzele de urechiușcă sunt zdrobite pentru a elibera seva care este ulterior turnată în urechea afectată de otită sau de surzenie.

- frunzele se prepară ca ceai, care poate fi turnat în ureche în caz de otită (Elisabeta Ștrengar).

### **Urzica (*Urtica dioica*)**

Familia *Urticaceae*

Denumirea populară: Urzica-mare, Urzica-creață, Urzica-de-pădure.

Descriere. E o plantă erbacee, vivace, cu peri urticanți. Are frunze cordiforme serate la margini, ovale sau lanceolate. Florile sunt dioice, dispuse în panicule axilare, mai lungi decât pețiolii frunzelor. Fructul este o achenă. Înflorește din iunie până toamna târziu. Crește în locuri cultivate și necultivate.

Produsul vegetal folosit: frunzele (*Folium Urticae*) recoltate din martie până în noiembrie și rădăcinile (*Radix Urticae majoris*), recoltate toamna. Frunzele se usucă la soare, întinse în straturi subțiri.

Principii active: provitamina A, vitaminele B2, C și K, flavonoide și mucilagii, acizi esențiali, ulei esențial, ulei gras.

Acțiune farmacologică. Intern: hemostatic, emolient, expectorant, trofic, activează circulația sângelui cu eliberare de histamină, elimină acidul uric și clorurile, astringent, antiseptic, diuretic, antidiareic, hipoglicemiant. Extern: stimulează refacerea țesuturilor, fiind cicatrizant.

Indicații terapeutice: cefalee, anemie, diabet, obezitate, litiază renală, reumatism, gută, hemoragii postpartum, dizenterie, plăgi atone, ulcer varicos, eczeme cronice. În stări de avitaminoză cura de urzici înviorează organismul. Întreaga plantă are virtuți terapeutice. Este eficient în afecțiuni urinare, stimulează peristaltismul intestinal. Ceaiul, preparat ca infuzie, se poate bea în cură primăvara și toamna sau timp de o lună în afecțiuni ale ficatului, vezicii biliare, splinei, în tumori, ulcere, colite, congestii pulmonare. Este indicat în afecțiuni virale și bacteriene. Prin conținutul său în fier, fortifică organismul în oboseală și epuizare. Ceaiul e util în hidropizie, fiind un bun diuretic, în anemie, cloroza tinerelor fete, leucemie, alergii. Băile se folosesc în sciatică, ca și în arteriopatii periferice. Tinctura de urzică se utilizează în tendița la alopecie. Ceaiul previne formarea tumorilor maligne<sup>34</sup>.

<sup>33</sup> *Ibidem*, p. 76

<sup>34</sup> *Ibidem*, p. 77-78

**Urzica-moartă (*Lamium album*)**Familia *Lamiaceae*

Denumire populară: Sugel-alb, Urzică creață

Descriere. Frunzele sunt pețiolate, oval-cordiforme, ascuțite la vârf și la margine, neegal serate opuse. Florile sunt albe sau alb-gălbui, dispuse axilar la baza frunzelor. Înflorește în aprilie-iulie. Crește prin locuri umede, pe lângă garduri, șanțuri, la deal și munte. Este o plantă ierboasă vivace, cu tulpina în patru muchii, înaltă de 20-40cm, mai mult sau mai puțin păroasă. Se recoltează herba sau numai florile fără caliciu – *Herba et Flores Lamii albi* – în timpul înfloririi. Recoltarea se face numai pe vreme uscată, uscarea se face doar la umbră.

Principii active: mucilagii, flavonozide, saponozide, tanin, săruri de potasiu, ulei volatil.

Acțiune farmacologică: emolient, expectorant, vasoconstrictor, astringent, sedativ, diuretic, antidiareic ușor.

Indicații terapeutice: cefalee, insomnii, broșită, tulburări gastro-intestinale, tulburări de climax, hipertrofia prostatei, în leucoree, atât intern, cât și extern (spălături vaginale seara), în eczeme<sup>35</sup>.

**Urzica-moartă-galbenă (*Lamium galeobdolon*)**Familia *Labiatae*

Descriere. Crește în pădurile umede, în tufișuri umbroase, în locuri părăsite, cariere etc. Din rizomul drept cresc tulpini până la 50 cm. Perechea de frunze ovale, dințate, se așează în unghi drept față de perechea de deasupra și de dedesubt. Florile galbene sunt așezate în verticile sau inele pe axa frunzelor. Florile și frunzele sunt cele care se folosesc. Urzica moartă galbenă și urzica moartă albă (*Lamium album*) sunt valoroase plante medicinale.

Indicații: în dureri abdominale și menstruale, ceaiul e depurativ sanguin și este eficient în insomnii. Urzica moartă galbenă este de asemenea recomandată în disurii, afecțiuni ale vezicii urinare și rinichilor. Florile, în ceai se folosesc în exeme, varice, ulcere. În cistite, nefrite, se fac băi de șezut cu decoct. În caz de dializă renală se poate folosi un amestec de ceai : urzică moartă galbenă, splinuță (*Solidago virgoaurea*) și drăgaică (*Galium verum*) în părți egale<sup>36</sup>.

Urzica este culeasă în Rontău la începutul verii, apoi se uscă și se prepară sub formă de infuzie utilă în numeroase afecțiuni : hipertensiune arterială, reumatism, boli de rinichi, de stomac, pentru „subțierea sângelui”. Urzica moartă este folosită în bolile cardiace sub formă de infuzie (de la Elisabeta Ștrengar, Alexandru Luncan, Viorica Vereș, Florica Ardelean).

Vom trece în revistă câteva rețete din satul Rontău pe care noi le-am considerat interesante, care folosesc diferite legume, fructe, alte vegetale sau

<sup>35</sup> *Ibidem*, p. 78<sup>36</sup> *Ibidem*, p. 79

materiale din gospodărie:

Algele (sau mîzga) depuse în interiorul vaselor de lut în care se ținea apa era folosită pentru tratarea conjunctivitei, prin ungerea zonei inflamate (de la Cristina Buda).

Zeama rezultată din răzuirea unui cartof, consumată zilnic (un pahar pe zi) e eficientă împotriva durerilor de stomac (Floare Gomboș).

Castanele sălbatice măcinate erau puse în borcane cu spirt sanitar, respectiv oțet timp de 12 zile și folosite pe zonele tumefiate în urma fracturilor. Maceratul nu se aplica direct pe piele pentru a evita ulcerările. Pasta era folosită alternativ, o zi o castană cu spirt, a doua zi o castană cu oțet, continuându-se procedeul timp de 12 zile (Marioara Bara).

Hipocrate considera ceapa și usturoiul medicamente. Și în Rontău, ceapa este consumată crudă de cei suferind de diabet (de la Viorica Vereș). Ceapa roșie răzuită și pusă într-un recipient la macerat timp de 7 zile este apoi utilizată pentru prevenirea căderii părului prin masarea scalpului (Florica Ardelean). Ceapa crudă sub formă de cataplasma e folosită în cazul mușcăturii de șarpe (Livia Ciorba). Consumarea usturoiului scade tensiunea arterială și ajută eliminarea paraziților intestinali. Usturoiul tăiat mărunt și fiert în lapte e folosit în bronșite și gripe (Florica Ardelean).

Ceaiul de chimen (chimin) e folosit în calmarea durerilor abdominale (Marioara Bara).

Coarcele consumate proaspete sau sub formă de compot sunt eficiente în diaree (Livia Ciorba).

Frunzele crinului sunt aplicate pe răni sau „buboi” (furuncul) pentru a vindeca sau grăbi „coacerea”.

Semințele de dovleac consumate ajută împotriva paraziților intestinali (Livia Ciorba).

Bobul de fasole crăpat în două se aplică pe varicele „explodate”. Tecile uscate de fasole se infuzează pentru a obține un ceai împotriva hipertensiunii arteriale (Viorica Vereș) sau diabetului (Marioara Bara).

Fânul se prepară sub formă de infuzie, utilă în cazul gripei. Infuzia poate fi turnată pe o piatră încălzită în foc, aburii rezultați fiind inspirați.

Ceaiul din frunze de iarbă-mare e folosit în colite, constipații. Rădăcina plantei (păstrată ca morcovii pentru iarnă) răzuită, măcinată sau fiartă este un remediu în constipații.

Frunzele de leurdă culese primăvara și consumate crude sunt eficiente în întărirea organismului.

Rădăcina de limboacă fiartă și păstrată 3 zile se administrează dimineața pe stomacul gol (câte 50 g) pentru combaterea astmului.

Ceaiul de măceșe e util în bolile de inimă și pentru scăderea tensiunii arteriale (Marioara Bara).

Ceaiul de cozi de vișine este eficient pentru rinichi sau în bronșite, iar cel de cozi de cireșe e folosit pentru rinichi (Maria Erdeli).

Planta numită de localnici „măcriu calului” și despre care nu găsim referiri în literatură, este consumată sub formă de ceai pentru oprirea diareei



-sămânța și tulpina (Traian Birta, 67 ani).

O altă plantă des întâlnită în zonă și pe care urmează să o identificăm științific este mărușul lupului. Frunza se aplică pe răni, umflături, „buboi” (la fel ca brusturele sau tătăneasa). Infuzia de frunze uscate se folosesc pentru băi de șezut, iar ceaiul de frunze de mărușul lupului se folosește pentru tratarea ulcerelor (Ioan Miclău).

Frunza de pătrunjel este bună în hipertensiunea arterială, spun sătenii.

Infuzia de mătase de porumb e folosită pentru rinichi. Coceanul de porumb este ars, iar cenușa este așezată pe o pânză peste care se varsă apă caldă, rezultând o „leșie” folosită pentru băile contra scabiei.

Porumbele – fructele – consumate proaspete folosesc în colite, diaree, constipații (Alexandru Neagu).

Sucul ridichii negre este utilizat în calmarea tusei.

Feliile de roșii aplicate pe rană, pe „buboi” grăbesc „coacerea”, iar sucul de roșii conservat e bun pentru hipertensiuni.

„Coadele”- tulpinile- de ștevie se taie egale, se învelesc în frunză și se pun pe jar, până se transformă într-un fel de alifie, care răcită se aplică pe rană sau pe locul infectat, pe „cocătură” de 3 ori pe zi, timp de 2-3 zile.

Frunza de varză bătută se aplică pe furuncule, vânătași, răni sau noduli reumatici.

Tărâte amestecate cu oțet, învelite într-o pânză subțire, se aplicau pe membrele dureroase, afectate de boala varicoasă sau chiar de dureri osoase.

Petrolul era folosit pentru deparazitare, iar picături de petrol („fotoghin”) se înghețau în cazul amigdalitelor sau tusei. Săpunul de casă și petrolul se foloseau pentru combaterea scabiei.

Fierul încins se folosea pentru cauterizarea rănilor supurate care nu se închideau (Traian Birta).

„Apa viței-de-vie”, seva recoltată primăvara în urma tăierii unor ramuri ale viei era folosită la spălarea ochilor inflamați.

Untura de porc se folosea la calmarea rănilor dureroase (Floare Rob).

Vom descrie nașterea și botezul, căsătoria și înmormântarea așa cum își amintesc bătrânii satului.

### Nașterea

Nașterea propriu-zisă se făcea acasă. Femeia însărcinată era asistată de o moașă sau de alte femei pricepute, care „îl moșea” pe noul născut, adică îi tăia buricul și se ocupa de mamă atât la naștere, cât și după aceea. La capul copilului nou-născut, pentru ca să fie păzit de duhurile rele se puneau busuioc, un cuțitaș, un fir de pai din mătură, tămâie. Copilul nou-născut nu trebuia scos în stradă înainte de botez, pentru a evita strigoi. Dacă totuși trebuia ieșit cu el și se trece pe lângă o pădure sau fântână, se descântă:

„Pădurea să fie mută

Copilul meu să audă

Pădurea și amuțească



Copilul micu să vorbească  
Țăta copilului să fie în sânul meu"

Se stropește sânul mamei cu apa din fântâna pe lângă care trece în semn de protecție a copilului (cules de la Elisabeta Ștengar, 78 ani).

Copilul era spălat cu apă neîncepută ce trebuia scoasă din fântână înainte de răsăritul soarelui. Contra "diochiului" copilului i se lega un fir roșu la încheietura mâinii (cules de la Cristina Buda, 60 ani).

Lăuza "femeia nou-născută" era îngrijită de femeile apropiate familiei. Era necesar să rămână câteva zile în pat. Femeile din sat o vizitau aducându-i supă, gogoși, plăcintă, clătite, minciunile etc.

Un alt obicei legat de naștere este reprezentat de "ursitori". Peste noapte, în camera în care se afla copilul se puneau un vas cu mâncare și apă, iar o femeie asculta la ușă. După ora 12 noaptea veneau ursitorile, despre care bătrânii ne spun că nu aveau corp. Ele stabileau destinul noului-născut, înzestrându-l cu diferite calități sau defecte (cules de la Marioara Bara, de 67 ani).

### Nunta

În urma cercetărilor de teren efectuate, am cules o serie de date pe baza cărora vom încerca să descriem o nuntă tradițională specifică satului Rontău. Se vor remarca deseori asemănări cu satul Haieu, datorate apropierii geografice și deci, constituirii unei comunități sociale și spirituale.

Pețitul este inițiativa băiatului și a părinților săi. Când băiatul găsea fata pe care dorea să o ia de nevastă, mergea împreună cu rudele sale să o ceară de la părinți. Bătrânii satului ne spun că deseori fata fugea cu băiatul, mai ales atunci când părinții nu erau de acord cu alegerea sa. Se pare totuși, că de obicei babele satului măritau fetele, posibil căsătorii aranjate, în funcție de vechimea familiei și starea materială, măsurată de regulă în terenurile avute în proprietate. Tinerii hotărau să fugă împreună, pentru o vreme fiind găzduiți în casa viitorilor nași. Nașa respectivă o "învălea" cu un batic negru (ce reprezenta un fel de doliu în urma acțiunii săvârșite) și îi făcea "pup" (un coc împletit din părul fetei) ca semn al trecerii din rândul fetelor în cel al femeilor.

Existența "căsătoriilor de probă" este remarcată și aici. De cele mai multe ori se renunța la căsătoria oficială. Se pare că motivul real era lipsa banilor necesari pentru plata taxei de la primărie. Aceste familii erau acceptate ca atare în cadrul comunității respective. Viața în comun și apariția copiilor decideau că normele impuse de comunitate erau în principiu respectate.

Din pregătirea unei nunți făcea parte și nelipsita ladă de zestre. Conținutul acesteia era realizat de mama fetei și chiar de ea însăși. Zestrea cuprindea prosoape, fețe de masă țesute la război, din bumbac, covoare, perini frumos brodate umplute cu pene de găină, precum și o parte din pământul părinților (cules de la fosta învățătoare Viorica Vereș, de 63 de ani).

Nunta avea loc de cele mai multe ori în casa băiatului, dar putea să se desfășoare și în casa fetei. În săptămâna de dinaintea nunții se făceau pregătirile. Chemătorii, de obicei doi flăcăi frumos gătiți cu primă (panglică – albă) și cu rugă în piept (cu talent de convingere), mergeau pe la case ca să-i cheme pe săteni la nuntă, de două ori: joia și apoi încă o dată sâmbătă dimineața. Chemătorii se îmbrăcau cu primă și palțană și cu flori. Mergeau uneori și în satele învecinate unde aveau neamuri. Tot satul contribuia la nuntă. Femeile aduceau câte ceva pentru pregătirea bucatelor (făină, ouă, zahăr etc.).

Deși nunta propriu-zisă avea loc duminica, totuși petrecerea începea de sâmbătă seară, odată cu jocul laslăului. Acum petreceau doar tinerii, băieți și fete. Laslăul este o formă arhaică a steagului folosit azi la nunți, format dintr-o "botă" de lemn, pe care la început era prinsă o față de masă, de care erau legate tot felul de baticuri colorate, alături de "primii"-adică funde și panglici. A doua zi dimineața, pe la ora 12, se adună la mireasă "druștele" sau "meseleucele", fete tinere îmbrăcate în alb, cu coroniță albă. O parte din fete rămâneau la mireasă acasă, iar o altă parte mergeau la mire. Nuntașii strânși la băiat porneau împreună după mireasă cântând și descântând:

"Noi merem după mireasă  
Nu știu lăsa-ne-o în casă  
Noi om face ce-om pute  
Și n-om vini fără ie"

Descântau și trecătorilor:

"Ce stăteți și vă uitați  
Ca niște niște broscui umflați  
Ce vă uitați către noi  
Zboară-vă ochii amândoi  
Nu mai stați și vă uitați  
Și de nuntă vă gătați"

(cules de la Maria Vereș, 64 ani).

În cele din urmă, ajung la mireasă. Atât mirele cât și mireasa aveau câte un grăitor. La mireasă poarta este închisă. Afară se află doar grăitorul fetei. Are loc o dispută verbală între acesta și grăitorul băiatului. Cel din urmă spune:

"Din Hidișeul dă Sus  
Mare ciumă am adus  
Cu hidezi și cu cimpoi  
Nu mai poți țapa-napoi"

(de la Alexandru Neagu, 82 ani).

Sunt acceptați în curte abia după ce spun pentru ce au venit. Întâi aduc o mireasă urâtă, boțoașă, cu coroană cu pene de găscă. Mirele trebuia să o plătească să plece, îi dă bani pentru haine și pentru pruncul despre care se pretinde că ar fi al lui. Aduceau apoi mireasa frumos gătită cu "șflaier" alb, încălțăminte albă și cunună albă de flori artificiale pe cap.

"O sărăcă ghină sură  
Ieri cătai la noi în şură  
Acuma stai cu pana-n gură"

(cules de la Ionel Bara, 75 ani).

Se juca "danşul miresei", dar înainte de aceasta, grăitorul băiatului cerea mireasa:

"Iubită această adunare  
Vă rog să-mi daţi puţină ascultare  
Să fiţi cu luare aminte  
Să vă spun şi eu două-trei cuvinte  
Să vă spun câteva sfaturi  
Din a lumii patru laturi  
Mai întâi şi de toate  
Vă doresc multă sănătate  
La bărbaţi şi femei toate  
Şi la cei veniţi din altă parte  
Mulţi suntem aici veniţi  
Toţi cu drag suntem poftiţi  
Toţi de-a dragoste frăţească  
Ca să le dăm onoare celor doi tineri miri mari  
Că şi tânăra mireasă cu drag mă ruga  
Să vorbesc pentru dânsa  
Se întoarce către ai ei părinţi şi se roagă de iertare:  
Iubitul meu şi scump tată  
Eu cu dulce te-am grăit  
Şi-naintea mea-i venit  
Şi te rog scumpul meu tată  
De şi-am greşit vreodată  
Prin cuvinte sau prin faptă  
Te rog fi bun de mă iartă  
Mi-ai fost tată nutritor  
Şi-un părinte iubitor  
La ori-şi-ce cazuri grele  
Aveam tată lângă ele  
Aveam tată la tot cazul  
Şi nu ştiam ce e necazul  
Şi te rog tată iubit  
Nu fi trist şi amărât  
Că de azi, tată, m-ai pierdut  
N-o să-ţi fiu fiică mai mult.  
Tatăl meu scump şi iubit  
În lună când m-am născut  
Dumnezeu mi-a dăruit naşterea  
După naştere creşterea  
După creştere şi-un ceas de căsătorie.

Scumpul meu tată iubit  
Pentru mine mult ai călătorit  
Eu frumos îți mulțumesc  
Și mult noroc îți doresc  
Pentru atât mult și mare bine  
Ce-ai făcut și pentru mine  
Dumnezeu să-ți răsplătească  
Din cămara cea cerescă  
Și te rog tată iubit  
Vino să te sărut  
Pân-de-aici eu nu mă duc  
Și te rog tatăl meu tare  
Dă-mi o dulce sărutare  
Că plec din casa dumitale.  
Măicuța mea cu dulceață  
Care m-ai purtat pe brațe  
Și mă sărutai pe față  
De ori-și-ce rău m-ai ferit  
Cu pieptul m-ai hrănit  
Mi-ai fost mamă nutritoare  
M-ai învățat cu cuvântul  
Și m-ai apărat de tot răul  
În apă să nu cad  
Nici la foc să nu mă ard  
De-acum maică iubită  
De ți-aș fi ceva greșit-o  
Fi bună de mă iartă  
Scumpa mea și dulce maică  
Că de azi și mâine-n col  
Va rămâne locul gol  
Prin casă și prin ocol  
Și va veni mamă seara  
Și mereu mi-i aștepta  
Dar eu nu m-oi înturna  
Numai din când și cândva  
Cu soțul alături.  
Înainte de plecare  
Vino să-ți dau o dulce sărutare  
Să-ți sărut obrăjorii amândoi  
Că eu plec de la voi.  
Și tu iubitul meu frate  
Văd că stai de-o parte  
Fi bun de mă iartă  
Dacă ți-am greșit vreodată  
Cât mici eram

Părinții la lucru mereau  
 Noi prin curte ne jucam  
 Iar când veneau acasă  
 Noi bucurie le făceam.  
 Iubiții mei bunici  
 Eu cu mult drag vă rog și pe dumneavoastră  
 Acum să mă iertați  
 Dacă v-am greșit ceva  
 Și vă dau o sărutare  
 Că sunt pe cale de plecare.  
 Iubiți unchi și mătuși ale mele,  
 Veri și verișoare  
 Eu vă rog cu precinșta  
 Să mă iertați acuma  
 Dacă v-am greșit ceva.  
 Vecini și vecine  
 Iubiți oameni și săteni  
 Cu care am trăit împreună  
 În această mică comună  
 Eu din suflet v-aș ruga  
 Să mă iertați acuma  
 De-am greșit oare cuiva  
 Prea iubiți băieți și fete  
 Și la voi m-ntorc cu sete  
 Și mi-aduc și-acum aminte  
 Cum trăiam noi înainte  
 Că trăiam toți împreună  
 Veseli și cu voie bună  
 Din suflet v-aș ruga  
 Să mă iertați acuma  
 Dacă v-am greșit cu ceva.  
 Că eu azi ies din rândul tinereții  
 Și-mi pun cununa pe cap  
 Cu-al meu bărbat  
 Ce Dumnezeu mi l-a dat  
 Vă rog să-mi ziceți cu toții din inimă  
 Cu lacrimi de foc  
 Dumnezeu să ne dea noroc "

(cules de la grăitorul Teodor Ardelean, versuri pe care le cunoște de la unchiul său).

Apoi se duceau la biserică descântând:

"Noi merem la cununie  
 Dumnezeu cu noi să fie  
 Nu fi june supărat  
 Că-i frumos ce-ai câștigat

Pe ulița noastră-i tină  
 Mireasa-i ca o lumină  
 Măi mireasă după tine  
 Eu nu văd plângând pe nimeni  
 Da după junele nost  
 Plânje frunza după drum  
 Și fetele din satul ..."

(cules de la Maria Vereș, 64 de ani).

Între timp, se arunca cu grâu după nuntași, grâul fiind simbolul fertilității, al reușitei în căsătorie, în viață. Când ies de la biserică, continuă să se înveselească și să descânte:

"Mulțumim cu toți odată  
 Că mireasa-i cununată (tot convoiul se îndrepta spre casa

mirelui)

Bucură-te soacră mare  
 C-aducem scărmanătoare  
 Să te scarmene la cap  
 Cu șicitoarea de la pat"

(de la Viorel Ardelean, 68 de ani, care le cunoaște de la un unchi al său).

"Bucură-te soacră mare  
 Că-ți vine scărmanătoare  
 Și-ți aduce nora poale  
 Și te bată de cuptoare"

(de la Florian Ionel Bara și Silvia Găvrută).

După ieșirea din biserică se așează pe masă un "colac" pe care mireasa-l aruncă de trei ori peste cap, în mulțime. Dacă atunci când îl aruncă a treia oară îl prinde un băiat, mirii vor avea parte de băiat, iar dacă-l prinde o fată vor avea parte de o fată.

Spre seară, când venea ciurda în sat, toate fetele și feciorii erau "țâpați" de la nuntă, pentru că începeau descântece deocheate. Petreceau până la miezul nopți, când mireasa se schimba în haine obișnuite.

Femeile căsătorite purtau "pup" (coc), nu mai aveau voie să poarte părul lung pe spate. În prima săptămână nu ieșeau la stradă pentru că le era rușine că s-au măritat:

"Rozmarin în colțul mesei  
 Mândru plâng ochii miresei"

(cules de la Mărioara Bara, 62 ani).

### "Mormântarea"

Oamenii din Rontău privesc cu reticență întrebările noastre. Se pare că simpla pronunțare a acestui cuvânt le provoacă o indispoziție, o stare negativă. E un subiect tabu. Cu toate acestea, am reușit să aflăm câte ceva despre ritualul de înmormântare.

Cum și-a dat omul ultima suflare, prima grijă a celor din jur este să-l așeze pe podea, ca să se îndrepte. Urmează apoi ritualul de purificare a

defunctului. Se tămâiază pentru alungarea duhului rău, apoi urmează spălarea mortului. Uneori se spăla tot corpul, alteori doar până la coate și genunchi, în funcție de cauza decesului sau greutatea defunctului.

Înainte de înmormântare, cel decedat, fie bărbat, fie femeie, e pregătit ca de sărbătoare. Trebuia să fie curat pentru judecata de apoi, când se înfățișează scaunului divin. Bărbatul trebuie bărbierit, i se taie unghiile, ce sunt păstrate în casă, pentru ca mortul să nu ia norocul casei cu el în mormânt. Chiar dacă costumul de haine are culoare închisă, hainele de dedesubt, inclusiv ciorapii, trebuie să fie albe. Când trupul celui mort e încă cald, uneori i se leagă cu tifon bărbia și picioarele pentru a pleca pe lumea cealaltă cu o înfățișare frumoasă. Când e așezat în coșciug, înainte de a se pune capacul, aceste legături sunt îndepărtate. Există credința într-o viață veșnică. În buzunar i se pune batistă, "pieptăn", oglindă și "băta cu bani"- pentru plata "vămilor". Pe cap i se așeza pălăria.

În cazul în care defunctul este un fecior, ritualul de înmormântare e diferit. El e îmbrăcat în haine albe, ca și mirele. Un număr de 7, 9 sau 11 călăreți, feciori și ei, colindă satele de jur-împrejur, înconjurând bisericile din fiecare sat. Caii lor erau împodobiți cu batiste, panglici, în care predomină culoarea neagră. Unul dintre călăreți poartă un "laslău" în care, la fel, domină negrul. Caii sunt împodobiți și cu "țângalauă" – clopoței. Coșciugul era transportat pe umerii a patru tineri sau pe "rude" de lemn, nu cu carul.

La femei, procedeul este asemănător. Pe capul femeii se așează batic. Dacă e tânără, necăsătorită, femeia e îmbrăcată în rochie de mireasă, pentru că celibatul este considerat ca o neîmplinire în viață.

Pregătirea coșciugului: se tămâiază, apoi se pun paie sau rumeguș. Se așează "lipideul", un fel de cearceaf țesut în casă cu șipcă pe margini, de jur-împrejur. De cel mai multe ori e brodat în timpul vieții, având pe el semnul Sfintei Cruci (cules de la preotul Emanuel Bocșan, 54 de ani).

Mortul stă în casă două nopți, ținându-i-se între mâini o lumânare. Se face priveghi, prilej cu care se strâng femei bătrâne, dar și bărbați. Mortul trebuie să fie păzit în permanență, ca să nu se apropie duhurile rele de el, spun bătrânii. Cu o seară înainte de înmormântare se face "stâlpul". Este o slujbă pregătitoare pentru cea a înmormântării. Merge preotul însoțit de clopotar și de cântăreț la mort. Se citesc trei evanghelii. Participă apropiații familiei respective. Preotul îi informează despre ce au de făcut a doua zi, se stabilesc ultimele detalii ale ritualului. Se dă și o masă. A doua zi are loc slujba de înmormântare. Mortul este scos cu picioarele înainte din casă. Se aruncă cu boabe de grâu peste săteni, dacă defunctul era tânăr. Tot în acest caz, de o parte și de alta a coșciugului erau așezați 4 copii în haine albe, cu "șfeșnice"- lumânări în mâini, cântând "hora mortului".

În curte se face o slujbă, după care se așează capacul și se bate în cuie. Fiecare participant pune bani pe sicriu și își ia la revedere. Preotul cere iertare familiei și cunoscuților în numele mortului. Până la cimitir, în urma sicriului "se văieta mortul":

"Moarte neagră și amară  
Cum m-ai scos din casă-afară  
Și m-ai dus în mormânt  
Să nu mă întorc mai mult"

(cules de la Marioara Bara, 63 de ani).

Am cules și un bocet de mamă:

"Dacă meri nașule și meri  
Oare nu-ți pare rău  
Să leși hodorul tău (curtea)  
Numa una te-aș ruga  
Să dai pe la fata me  
De ți-i spui nașule așe  
De-și încheie masa bine  
Și vii și după mine  
Că-s bătrână și bolnavă  
Și dă lucru nu-s mai de treabă  
Spune-mi dragă, fata me  
Spune-mi când ne-om mai vide  
Ori la Paști, ori la Crăciun  
C-atunci e ospățul bun  
Și de te-oi videa că vini  
Oi ieși fata me, la uliți  
M-aș duce n-aîntea ta  
Și toată te-aș pupa  
Fata me, draga me  
Tu rămâi în cimateu  
Eu mă duc cu dorul tău"

(cules de la Silvia Găvruta, 80 de ani).

În fața bisericii se citeau cele 12 evanghelii. La fântâni și la răscruci se opreau cu mortul de 12 ori. Groapa se săpa în aceeași zi și trebuia mereu păzită pentru a fi ocrotită de duhurile rele. Pecetluirea mormântului se făcea cu "arșeul"-cazmaua- de la cap la picioare și apoi cele două margini. Praful de tămâie din cădelniță se vărsa în mormânt, pentru sfințirea acestuia. Se cânta "hora mortului" diferit, în funcție de vârstă.

Participanții la înmormântare veneau acasă la pomană, unde se servea supă de roșii cu orez sau fasole uscată. Înainte de servirea pomenii se făcea sfeștanie în casa celui mort, cu același scop de alungare a duhurilor rele. La 40 de zile se făcea parastas, apoi la 1 an, la 2, la 3 și la 7 ani.

### **Descânțelele**

Descântecul este una din părțile componente ale medicinei populare, aceea cu caracter magic. Cealaltă parte este leacul, al cărui caracter este empiric.

"Magia este o acțiune simbolică, de cele mai multe ori complexă, alcătuită din: 1. Texte ce se presupune că au o anumită putere magică; 2. Obiecte



materiale și/sau simboluri; 3. Rituri, acte sau practici fără de care cuvintele rostite nu aveau nici un efect; 4. Agentul performativ; 5. Împreună elementele menționate formează un ansamblu ordonat și organic, numit ritual magic<sup>37</sup>.

În urma cercetărilor realizate în Ronțău concluzionăm că doar femeile sunt cele care se implică în descântece. Pentru ca versurile spuse de cel/cea care descântă să fie eficiente, trebuie să fie "furate" și nu învățate, trebuie să fie culese "din zbor", după spusele sătenilor. Descântecul nu trebuie spus nimănui, căci altfel își pierde leacul. "Babele știu să descânte pentru peste 60 de boli, dar rar se întâlnește ca doar una să știe să descânte mai mult de 15-20 de boli"<sup>38</sup>.

Am cules un descântec pentru epileptici. Se pare că înainte de răsăritul soarelui se strângea apa de la 9 izvoare sau fântâni, care era descântată și dată spre folosință bolnavului. Textul propriu-zis nu mai este cunoscut nici măcar de cei mai bătrâni oameni din sat (spus de Pavel Sudea, 74 ani).

Pentru durerile de cap, mereu "căscălea" bătrâna și tot făcea cu cuțitul roată printre picioare (cules de la Ionel Bara, 75 ani).

Cu toate acestea, se pare că cel mai cunoscut descântec este cel de deochi. Noi am găsit câteva variante:

1. "Se turna de 9 ori apă dintr-o găleată într-o oală, cu răstimpuri, și se aprindea focul și după ce se stingeia flacăra, se luau cărbunii cu vârful cuțitului și se băgau 9 cărbuni câte unul, se făcea cruce de fiecare dată și în același timp se zicea "Tatăl nostru" și să treacă de diochi. De obicei, deochitorii sunt cei "înțorși" de la sân, sau cei cu ochi albaștri" (cules de la Marioara Bara, 67 ani).

2. "Se luă Maică Mărie pe drumuri  
Se întâlnește cu 9 muroi, 9 diochitori și 9 mâncători  
Maica sfântă-i întreabă :  
- Unde mereți voi, 9 muroi, 9 diochitori și 9 mâncători  
- Noi merem la ...  
Sângele să-i bem  
Carnea să-i mâncăm  
Maica Sfântă întornară  
Hai napoi că vă întorn  
Cum s-o nturnat sfânta ziua de azi  
De dimineată până sară  
De la prânz până la ujină  
De la ujină până sara  
Eu pe voi culegi-vă  
Boți face-voi  
Și afară arunca-voi  
Să pieriți cum pierie roua de soare "

(cules de la Viorica Vereș, 64 ani).

<sup>37</sup>A.Mihu, *op.cit*

<sup>38</sup>A.Candrea, *op. cit.*, p.332

Toate descântecetele se adresează sau puterilor cerești, sau duhurilor întunericului, atunci când e vorba de blesteme. În cadrul descântecelor culese de noi, în special cel de deochi, este redată o poruncă însoțită adesea de amenințări și de ocări<sup>39</sup>. Un alt exemplu:

„Eu pe voi culegi-vă  
Boți face-voi  
Și afară arunca-voi  
Să pieriți cum piere roua de soare”.

Descântecul se făcea cu apă „neîncepută”. Se lua o cană de pământ nouă pe care nu trebuia să negocieze când o cumpăra și o ducea la femeii care știau să descante. Aceste femei mergeau la Peța și luau din 7 sau 9 locuri apă și aceea o descântau. Uneori era folosită și pentru spălarea bolnavului, mai ales dacă avea „bube” pe corp. Se puneă în apă 5-7 cărbuni aprinși. Dacă aceștia intrau la fund se consideră că respectivul era deochiat, de atâtea ori de câte ori au intrat cărbunii la fund. După aceea se bea de 3 ori. Cu degetul mic muiat în apă făcea cruce pe frunte, obraji, barbă și „palmi”. Alteori în loc de cărbuni, erau folosite firimituri de pâine.

De la bătrânii satului am cules și câteva superstiții, cum e cea cu strigoi care „fură” laptele de la vaci. De asemenea, se spune că atunci când vedeau un strigoi, era bine să se închine cu limba în gură și nu cu mâna, pentru ca altfel nu mai putea scăpa de el (cules de la Marioara Bara, 67 ani). Dacă trecea mîța neagră calea cuiva, se spunea că nu-i va merge bine (cules de la Alexandru Neagu, 82 ani).

Scopul anchetei noastre a fost de a surprinde aspecte de veche tradiție ale vieții socio-culturale a satului Rontău, continuarea practicării medicinei empirice și păstrarea unor obiceiuri magice legate de sărbători sau de viața de zi cu zi a sătenilor. Pentru viitor, se va încerca încadrarea rezultatelor în studii similare efectuate în zona noastră.

## **RONTĂU. ESSAIE D'ENQUÊTE SOCIO-CULTURELLE**

### **RÉSUMÉ**

L'essai d'enquête socio-culturelle, réalisée dans le village Rontau, district du Bihor, s'intègre dans une recherche plus ample, de reconnaissance et de récupération des coutumes populaires liées aux principales rites de passage et des connaissances phyto-thérapeutiques, gardées par l'univers rural. On ouvre des nouveaux chemins d'investigation pour le futur, dans la tradition populaire roumaine.

<sup>39</sup> *Ibidem*, p.342